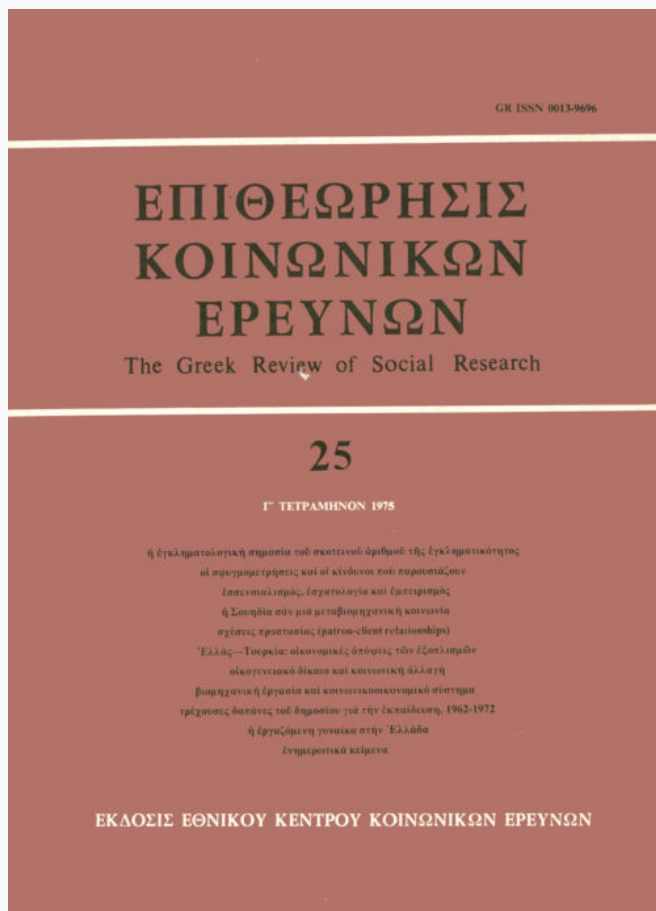

The Greek Review of Social Research

Vol 25 (1975)

25 Γ'

**Εσσενσιαλισμός, εσχατολογία και εμπειρισμός:
Επιστημολογικά προβλήματα κατασκευής θεωριών
εις τας κοινωνικοπολιτικές επιστήμες**

Νικόλαος Βεντούρης

doi: [10.12681/grsr.385](https://doi.org/10.12681/grsr.385)

Copyright © 1975, Νικόλαος Βεντούρης

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/).

To cite this article:

Βεντούρης Ν. (1975). Εσσενσιαλισμός, εσχατολογία και εμπειρισμός: Επιστημολογικά προβλήματα κατασκευής θεωριών εις τας κοινωνικοπολιτικές επιστήμες. *The Greek Review of Social Research*, 25, 395–406.
<https://doi.org/10.12681/grsr.385>

έσσηνσιαλισμός, έσχατολογία και έμπειρισμός

*Έπιστημολογικά προβλήματα
κατασκευής θεωριών εις τās
κοινωνικοπολιτικές επιστήμας*

του
Δρος Νικολάου Βεντούρη

*Έπιμελητοῦ
Πανεπιστημίου Tübingen*

Σήμερον, εις μίαν δηλαδή έποχην όπου αι κοινωνικοπολιτικά επιστήμηαι έχουν πλέον διεθνώς καθιερωθῆ εις τὰ Πανεπιστήμια ὡς τοιαῦται, έξακολουθεῖ έν τούτοις νά κρατῆ ἕρις και άμφοισβήτησις εις τās βασικάς αντίληψεις περί τούς σκοπούς, τήν μέθοδον και τήν έκτασιν τοῦ άντικειμένου των. Και δέν ὀφίσταται μὲν άμφοισβήτησις ὡς πρὸς τήν αναγκαιότητα ὑπάρξεως θεωριῶν άνταγωνιζομένων άλλήλας, ὀφίσταται ὁμως τοιαυτή ὡς πρὸς τὸν τρόπον τῆς κριτικῆς και τοῦ έλέγχου των. Οὗτω ἡ κρίσις «αυτότητος», τήν ὁποίαν διέρχονται αι κοινωνικοπολιτικά και επιστήμηαι, είναι κατ' άρχήν κρίσις τῶν πολιτικῶν θεωριῶν.¹ Πολλάκις αὕτη ὀφείλεται εις σύγκρισιν περί τās επιστημολογικάς άρχάς τοῦ κλάδου τούτου. Ἡ δέ έπιχειρηματολογία άναφέρεται ὅτε μὲν εις τὸν τρόπον διαμορφώσεως τῶν θεωριῶν τούτων, ὅτε δέ εις τās επιδράσεις των.

Οὗτω, ἀπό πλευρās πολιτικῆς σκοπιμότητος, τὸ πρόβλημα περί τῶν συμφερόντων (Interessen), ἐπι τῆ βάσει τῶν ὁποίων προσανατολίζονται αι έρευναι περί τήν γνώσιν και περί τήν κοινωνικὴν επιδρασιν τῶν άποτελεσμάτων τῶν έρευνῶν τῶν κοινωνικοπολιτικῶν επιστημῶν, είναι αδιάφορον,² δοθέντος ὅτι τούτο δέν καθάπτεται τῆς ὀρθότητος, άκριβέστερον εἰπεῖν, τοῦ βαθμοῦ αξιολογήσεως τοῦ εκάστοτε θεωρητικοῦ ὑποδεγματος. Ἡ άπάντησις εις τὸ άνωτέρω ἐρώτημα προϋποθέτει μίαν διευκρίνησιν τῶν επιστημολογικῶν θεμελιῶν τῆς κοινωνικοπολιτικῆς επιστήμης, ιδιαίτερώς δέ μίαν συζήτησιν ἐπι τῶν σκοπῶν, τῶν λειτουργιῶν, και προβλημάτων διαμορφώσεως θεωριῶν τῆς επιστήμης ταύτης.³

1. σκοποι και προβλήματα διαμορφώσεως θεωριῶν τῆς κοινωνικοπολιτικῆς επιστήμης

Ἐπειδῆ άκριβῶς αι μεθοδολογικαι συζητήσεις καταλήγουν, σχεδὸν άναποφεύκτως, εις αξιολογήσεις τῆς επιστημονικῆς προσφορās, δέν θά πρέπει νά μās εκπλήρησῃ τὸ γεγονός ὅτι αὗται στεροῦνται δημοτικότητος παρά τῆ πλειονότητι τῶν περί τās κοινωνικοπολιτικάς επιστήμας άσχολουμένων.⁴ Ἐνῶ

1. Ἰδε Dettling, W., «Politikwissenschaft zwischen Kritik und Engagement», εις: *Zeitschrift für Politik*, 1972, σελ. 150 έπ.

2. Ἰδε Naschold, F., *Politische Wissenschaft. Entstehung, Begründung und gesellschaftliche Einwirkung*. Μόναχον 1972, 2α έκδ., σελ. 26 έπ., σελ. 64 έπ.

3. Αι ἐπόμεναι άναπτύξεις περιορίζονται εις τήν έσωτερικὴν άναφοράν τῶν πολιτικῶν επιστημῶν, δηλονότι εις τὸ ἐρώτημα κατὰ ποίους κανόνας προάγει ἡ επιστήμη αὕτη τήν γνώσιν έντός τῶν πλαισίων τοῦ άντικειμένου έρευνῆς τῆς. Ἐκολουθοῦν δέ αὗται τήν θέσην ὅτι ὁ «ὑπερτονισμὸς μεθοδολογικῶν προβλημάτων», εις τὸν ὁποῖον ὁ Naschold (ένθ' άν., σελ. 54) διαγιγνώσκει ὑπαρξιν κινδύνου, δέν εμφανίζεται οὔτε κἄν εις τὸν ὀρίζοντα τῆς θεωρητικῆς συζήτησεως.

4. Ἰδε Albert, H., «Probleme der Theoriebildung. Entwicklung, Struktur und Anwendung sozialwissenschaftlicher Theorien», εις (έκδ. τοῦ αὐτοῦ), *Theorie und Realität*. Τυβίγγη 1964, σελ. 3, 2α έκδ., 1972.

ἀπὸ τὴν μίαν πλευρὰν ἐξομοιοῦνται τὰ προβλήματα διαμορφώσεως καὶ ἰσχύος θεωριῶν, ἡ δὲ διαδικασία δοκιμῆς καὶ ἐπιτυχίας (trial and error)—ὁ ἔλεγχος δηλαδὴ νομολογικῶν ὑποθέσεων διὰ τῆς λογικῆς καὶ τῆς ἐμπειρίας—οὐδένα πρωτεύοντα ρόλον διαδραματίζει, φαίνεται ἀπὸ τὴν ἄλλην πλευρὰν νὰ ἱκανοποιῶνται τὰ μέγιστα οἱ περὶ τὴν ἐπιστήμην ταύτην ἀσχολούμενοι ἐκ ποικιλοτάτων ἀλληγορικῶν ἐκφράσεων, γενικωτάτων σχημάτων ἐρμηνείας. Πολλὰκις ὅπισθεν τοῦτων—καὶ ἐπὶ τοῦ προκειμένου συνθέστερον—ὑποκρύπτονται «μεγαλόσχημοι πλάναι», ἀπολείμματα ἀμφιβόλων φιλοσοφιδῶν ἢ «προσφιλεῖς λέξεις φιλοσοφικῶν ρευμάτων μόδας»¹ ἐν ὀλίγοις: μεθοδολογία τῶν ἐννοιῶν ἀντὶ τῆς μεθοδολογίας τῶν κρίσεων. Οὕτως ἐχόντων τῶν πραγματικῶν, ἢ ἐξωπανεπιστημιακῆ διδασκαλία καὶ μάθησις τῶν κοινωνικοπολιτικῶν ἐπιστημῶν εἶναι δυνατόν νὰ ἀπολήξῃ εἰς πύρρειον νίκην ἢ δὲν προσδιορισθῇ ἐπακριβῶς τὸ ἀντικείμενον ἐρευνῶν, τὸ αἴτημα ἀξιώσεως ἐπεξηγήσεως (Erklärungsanspruch) καὶ αἱ γνωσιολογικαὶ μέθοδοι, καὶ ἂν δὲν καταστῆ προσιτὴ μία ὀρθολογικότερα κριτικὴ.

1.1. Ἡ πολιτικὴ ἐπιστῆμη ὡς κοινωνικὴ ἐπιστῆμη

Ἡ πολιτικὴ ἐπιστῆμη ἐπιδίδωκει μίαν γνῶσιν τῶν συναρτήσεων δομῆς (Strukturzusammenhänge) τοῦ κοινωνικοπολιτικοῦ συστήματος, καθοδηγούμενην ὑπὸ τῆς θεωρίας, μεθοδικῶς ἀσφαλῆ καὶ ἐμπειρικῶς προσταυολισμένην.²

Κατὰ ταῦτα δέον νὰ νοηθῇ αὕτη ὡς κοινωνικὴ ἐπιστῆμη.³ Διὰ τοῦ χαρακτηρισμοῦ τούτου οὔτε μία ὄψιμος θεωρητικὴ δικαιολόγησις τῆς ἀκαδηματικῆς ὄργανωτικῆς τῆς ἐντάξεως ἐπιδίδωκεται, οὔτε τυχόν χαρακτηρισμὸς τοῦ γνωσιολογικοῦ τῆς ἐνδιαφέροντος ὡς συνσταμένου εἰς ἰδιότητα «ὀλοκληροῦσης ἐπιστήμης». Ἀπλῶς ἐπιδίδωκεται ν' ἀποφραχθῇ τὸ αἴτημα αὐτονομίας, τὸ ὁποῖον προβάλλουν αἱ ἀντιλήψεις ἐνὸς μεθοδολογικοῦ ἀτομικισμοῦ ἢ διαχωριστικισμοῦ, αἴτημα δηλαδὴ ἄετιζόν ὄχι μόνον ἴδιον

καὶ αὐτοτελὲς ἀντικείμενον γνώσεως—οἷα ἡ δομὴ τοῦ κοινωνικοπολιτικοῦ συστήματος—ἀλλὰ καὶ ἴδιαν καὶ αὐτετελῆ μέθοδον ἐλέγχου. Οὕτω τὰ ὁρίσματα τῶν κοινωνικοπολιτικῶν ἐπιστημῶν πρέπει νὰ εἶναι δυνατόν νὰ ἐλεγχθοῦν τόσο ἀπὸ τὸν ἐπιστήμονα τῶν πολιτικῶν ἐπιστημῶν, ὅσον καὶ ἀπὸ τὸν κοινωνιολόγον, τόσο ἀπὸ τὸν ἱστορικόν, ὅσον καὶ ἀπὸ τὸν ἐθνολόγον ἢ τὸν ἐπιστήμονα τῆς κοινωνικῆς ψυχολογίας. Τὸ αἴτημα τοῦτο διὰ μίαν διυποκειμενικὴν δυνατότητα ἐλέγχου τῶν προτάσεων⁴ (Aussagen) τῶν κοινωνικοπολιτικῶν ἐπιστημῶν συνεπάγεται ταυτοχρόνος καὶ ὀρισμένης κατ' ἐλάχιστον ἀπειτήσεις εἰς τὴν δομὴν τῶν θεωριῶν τῶν ἐπιστημῶν τούτων.

1.2. Αἱ θεωρίαι τῶν κοινωνικοπολιτικῶν ἐπιστημῶν ὡς σύστημα νομολογικῶν ὑποθέσεων

Ἡ ἐννοια τῆς «θεωρίας» εἰς τὰς κοινωνικοπολιτικὰς ἐπιστήμας εἶναι μία ἐννοια ἀρκούντος περιπεπλεγμένη. Δὲν εἶναι πολλάκις σαφὲς ἂν ὑπὸ αὐτῇ νοοῦνται σύνολα ἐννοιῶν (conceptual framework), σημεῖα ἀναφορᾶς, ἐμπειρικαὶ γενικεύσεις, ὑποθέσεις, μοντέλα καὶ πολιτικαὶ παραδοχαὶ ὡς σχεδία ταξινομήσεως καὶ πολιτικῆς διαδικασίας, ἤτοι, ὡς πολιτικὰ προγράμματα.⁵ Ὡς παραδείγματα πειστικὰ τῆς ἀσαφείας ταύτης θὰ ἴητο δυνατόν νὰ ἀναφερθοῦν οἱ ὄροι: «θεωρία συστημάτων», «θεωρία πλουραλισμοῦ», «θεωρία συμβουλίων» (Rätetheorie) ἢ «θεωρία συνδέσμων» (Verbände). Τὰ ποικίλα ταῦτα περιεχόμενα τῆς ἐννοίας «θεωρία»—τὰ ὁποῖα εἶναι ἀπεράδεκτα ἐκ πολλῶν λόγων—ἀποτελοῦν ἐν τοῦτοις τὴν βάσιν τόσο τῶν παλαιῶν, ὅσον καὶ τῶν νεωτέρων κοινωνικοπολιτικῶν θεωριῶν. Οὕτω παρουσιάζονται αἱ θεωρίαι εἴτε ὡς ἀβεββαίαι «κερδοσκοπία» (Spekulation)—ὡς ἂν ἡδύνατο τις νὰ ἐπιτύχῃ κάποτε βεβαιότητα ἐν σχέσει πρὸς «ἐπιβεβαιωθέντα» γεγονότα—εἴτε ὡς κανονιστικόν σύστημα—ὡς ἂν ἡδύνατο τις, διὰ τῆς ἀναγνωρίσεως

1. Albert, H., ἔνθ' ἂν., σελ. 6.

2. Ὑπὸ τὸν ὄρον «πολιτικὸν σύστημα» δέον νὰ νοησῶμεν σπριζόνειοις εἰς R.A. Dahl (*Modern Political Analysis*, Englewood Cliffs, N. J., 1963, S. 6), ὁ ὁποῖος μὲ τὴν σειρὰν τοῦ οἰκοδόμου ἐπὶ τοῦ ὄρισμοῦ τῆς ἐννοίας τοῦ Ἀριστοτέλους, τοῦ Max Weber καὶ τοῦ H. D. Lasswell, ἐνα σταθερὸν πρότυπον κοινωνικῶν ἀλλήλωνεργασιῶν, τὸ ὁποῖον χαρακτηρίζεται εἰς σημαντικὸν βαθμὸν ὑπὸ δυνάμεως κυριαρχίας ἢ ἀθεντίας. Ἰδε ἐπίσης ἐπ' αὐτοῦ, Konegen, N., *Politikwissenschaft. Eine kybernetische Einführung*. Düsseldorf 1973, σελ. 22-30.

3. Διὰ τὴν διάστασιν τῶν κοινωνικῶν ἐπιστημῶν καὶ τῶν ἐξ αὐτῆς δημιουργηθέντων ἐπιστημολογικῶν καὶ μεθοδολογικῶν προβλημάτων, ἴδε Malewski, A., *Verhalten und Interaktion. Die Theorie des Verhaltens und das Problem der sozialwissenschaftlichen Integration*, Tübingen 1967, ἰδία σελ. 1-4, 10-22. Fleischmann, G., *Nationalökonomie und sozialwissenschaftliche Integration*. Tübingen 1966. Opp, K.-D., *Verhaltens-theoretische Soziologie*. Reinbeck bei Hamburg 1972, σελ. 15-25.

4. Ἐξ αὐτοῦ τοῦ λόγου δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ὑπάρξουν ἴδια μέθοδοι τῶν κοινωνικοπολιτικῶν ἐπιστημῶν. Ἐπιστημολογικὴ μεθοδολογία τῶν πολιτικῶν ἐπιστημῶν δυνατόν νὰ εἶναι μόνον ἓνα τμήμα τῆς γενικωτέρας μεθοδολογίας τῶν κοινωνικῶν ἐπιστημῶν. Ἰδε περὶ τούτου, Isaak A. C., *Scope and Methods of Political Science*. Homewood (Ill.) 1969 παρατῆρα, Albert, H., «Nationalökonomie als Soziologie: Zur sozialwissenschaftlichen Integrationsproblematik». Εἰς: Τοῦ αὐτοῦ, *Marktsociologie und Entscheidungslogik. Ökonomische Probleme in soziologischer Perspektive*. Neuwied und Berlin 1967, σελ. 470-508.

5. Διὰ τὰ γενικὰ προβλήματα τῆς κατασκευῆς θεωριῶν τῶν κοινωνικοπολιτικῶν ἐπιστημῶν, ἴδε ἰδιαιτέρως Rudner, R. S., *Philosophy of Social Science*. Englewood Cliffs (N. J.) 1966, σελ. 10-53. Galtung, J., *Theory and Methods of Social Research*. London 1970, 3η ἐκδ., σελ. 451-490. Blalock H. M., [Blalock, A. B., *Methodology in Social Research*. London 1971, σελ. 155-198. Blalock H. M., Jr., *Theory Construction from Verbal to Mathematical Formulations*. Englewood Cliffs (N. J.) 1967, σελ. 10-47.

ἀξίων καὶ σκοπῶν καὶ διὰ τῆς παραδοχῆς νόμων καὶ κανόνων διεπόντων τὴν κοινωνικοπολιτικὴν συμπεριφορὰν, νὰ ἐξηγήσῃ τὴν κοινωνικοπολιτικὴν πραγματικότητα καὶ νὰ ἐρμηνεύσῃ (ὑπερπολιτικά) σχέσεις. Ἐτι δὲ περαιτέρω αἱ θεωρία παρουσιάζονται εἴτε ὡς μηχανισμός ἐννοιῶν—ὡς ἂν τὸ ἀναλυτικὸν πλαίσιον ἀναφορᾶς παρουσιαίξεν ἓν σύστημα ἰσχυρισμῶν—εἴτε τέλος ὡς μοντέλλω—ὡς ἂν δηλαδὴ ἡδύνατό τις νὰ ἀντλήσῃ πληροφορίας περὶ πραγματικῶν σχέσεων διὰ τῆς κατασκευῆς μοντέλλων μὲ ὑψηλὸν βαθμὸν ἀφαίρεσεως.¹ Ἄντ' αὐτῶν, ὑπὸ τὸν ὄρον «θεωρία», δέον νὰ νοητῇ ἓν σύστημα νομολογικῶν ὑποθέσεων, ἓν σύστημα γενικῶν προτάσεων (Aussage), ἐμπειρικῶς μεστῶν περιεχομένων (πλήρων) μὲ νομολογικὸν χαρακτήρα, αἱ ὁποῖαι δὲν εἶναι κανονιστικαί, ἀλλὰ διαγνωστικαί, φύσεως οὐκ ἀναλυτικῆς ἀλλὰ συνθετικῆς, μὴ δυνάμεν θὰ ἐλεγχθοῦν μόνον διὰ τῆς λογικῆς ἀναλύσεως ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς ἐπιπροσθέτου ἀντιπαράθεσεως πρὸς τὰ γεγονότα.² Μόνον ὑπὸ μίαν τοιαύτην ἐκδοχὴν θὰ ἡδύνατο ἡ ἐφαρμογὴ θεωριῶν τῶν κοινωνικοπολιτικῶν ἐπιστημῶν ἐπὶ συγκεκριμένον πολιτικὸν καταστάσεων, νὰ ἐξῆ καὶ σκοπὸν τὸν ἴδιον ἐλεγχον (δηλαδὴ τὴν πλήρη ἐπεξεργασίαν καὶ ἐκλέπτυσιν), τὴν ἐξήγησιν πολιτικῶν πραγματικῶν διαδικασιῶν, τὴν πρόγνωσιν κοινωνικοπολιτικῶν ἐξελιζομένων καὶ τὸν κοινωνικοτεχνολογικὸν ἐλεγχον καὶ ποδηγέτησιν τῶν πολιτικῶν συμβαινόντων.

Οὕτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων, ἐλάχιστα ἐκ τῶν συνηθέντων ἀποκαλουμένων «κοινωνικοπολιτικῶν θεωριῶν» ἀποτελοῦν τῇ ἀληθείᾳ «θεωρία»—σύστημα δηλονότι νομολογικῶν ὑποθέσεων. Οὕτω, ἴνα ἐπανέλθωμεν εἰς τὰ ἥδη ἐκτεθέντα παραδείγματα «θεωριῶν», ἡ «θεωρία συστημάτων»—ἡ γενικὴ καὶ ἡ τῆς Κυβερνητικῆς—δὲν ἀποτελεῖ «θεωρίαν»³

ἀλλὰ σχεδιακὸν ἢ—ἀκριβέστερον—ἀναλυτικὸν πλαίσιον.⁴ Ἡ «θεωρία» συμβουλίαν (Rätetheorie) ὄσαυτος δὲν ἀποτελεῖ «θεωρίαν», ἀλλὰ ταξίθετικὸν πολιτικὸν σχέδιον ἢ πρόγραμμα τὸ ὁποῖον εἶναι δυνατὸν καὶ πρέπει ἐν πάσῃ περιπτώσει νὰ ἐρευνηθῆ κατὰ τὰς θεωρητικὰς ἐφαρμογὰς του.⁵ Ἡ «θεωρία τοῦ πλουραλισμοῦ» ἀποτελεῖ ἐν μέρει μὲν πολιτικὴν-προγραμματικὴν ἀπολογία τοῦ πολιτικοῦ, οἰκονομικοῦ καὶ κοινωνικοῦ ἀνταγωνισμοῦ, ἀναγομένου εἰς θεσμικὴν ἀρχήν, ἡ ὅποια διέπει τὴν δομὴν τῆς ἀντιπροσωπευτικῆς δημοκρατίας, ἐν μέρει δὲ ἐρμηνείαν τῆς διαμορφώσεως δυνάμεων ἐν αὐτῇ.⁶ Τέλος ἡ «θεωρία συνδέσεων»⁷ (Verbände) ἀποτελεῖ ἐν ἄθροισμα ἐμπειρικῶν γενικεύσεων ἀποσκοπούμενη εἰς τὴν ἐρμηνείαν τῆς λειτουργίας καὶ τῆς κοινωνικοπολιτικῆς θέσεως τῶν «ομίμων συμφερόντων» εἰς τὸ σύγχρονον κοινωνικοπολιτικὸν σύστημα, μὲ ἐλαχίστους μόνον γενικὰς ἐπεξηγήσεις τῶν δυνατοτήτων ἐπιρροῆς τὰς ὁποίας ἔχουν αἱ κοινωνικοπολιτικαὶ ἐνώσεις⁸ (Verbände). Οὕτε αὕτη ἡ κατασκευὴ μοντέλλων ὡς «ιδανικοποιημένων σχεδίων»⁹ ἀποτελεῖ διέξοδον ἐξ αὐτοῦ τοῦ διλήμματος. Τὰ «σχέδια» ταῦτα, μὴ ἀνταποκρινόμενα—καὶ κατ' αὐτοὺς τοὺς ὑποσηρικτάς των—πρὸς τὴν πραγματικότητα, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ θεθοῦν ἐπὶ τῆς αὐτῆς μοίρας πρὸς ἐμπειρικῶς μεστὰς περιεχομένου (πλήρεις) θεωρίας.

Αἱ σύγχρονοι θεωρίαι τῶν κοινωνικοπολιτικῶν

4. Ἴδε Narr, W.-D., *Theoriebegriffe und Systemtheorie*. Stuttgart/Berlin 1969, σελ. 108. Ὁ Narr χαρακτηρίζει τὴν πολιτικὴν κυβερνητικὴν τοῦ K.W. Deutsch ὡς μίαν «... μεγαλοπρεπὴ σχηματισμὸν περιγραφικοῦ χαρακτήρος». Ἴδε τοῦ αὐτοῦ, «David Eastons Systemanalyse», εἰς: *Politische Vierteljahresschrift*, JG. 8, H. 3 (1967), σελ. 424-444. Ὁ K.-D. Opp (*Kybernetik und Soziologie*. Neuwied und Berlin 1970) ἐπιστὰ τὴν προσοχὴν ἐπὶ τοῦ ὅτι τὰ συστηματικοθεωρητικὰ καὶ ὡς ἐκ τούτου καὶ κυβερνητικὰ υποδείγματα εἰς τὰς κοινωνικοπολιτικὰς ἐπιστήμας ἀποτελοῦν «ἐρμηνευμένους» ὑπολογισμούς. Παρομοίᾳ κριτικῆς δυνάμεως νὰ ἀσκηθῆ καὶ εἰς τὴν θεωρίαν τῶν κοινωνικῶν ομίμων καὶ εἰς τὴν «αἰτουρητικὴν» θεωρίαν τῶν ἐνώσεων (Verbände), ἡ ὅποια ἀποτελεῖ μᾶλλον ἀναλυτικὸν πλαίσιον ἀναφορᾶς πρὸς κατασκευὴν ὑποθέσεων παρὰ θεωρίαν. Ἴδε Narr, W.-D./Naschold, F., *Theorie der Demokratie*. Stuttgart 1971, σελ. 212.

5. Ἴδε Kevenhörster, P., *Rätssystem als Instrument zur Kontrolle politischer und wirtschaftlicher Macht*. Opladen 1974. Τοῦ αὐτοῦ, *Rätssystem. Ein Organisationsmodell für moderne Industriegesellschaften*. Εἰς: Molitor R. (ἐκδότης), *Kontaktstudie. Ökonomie und Gesellschaft*. Frankfurt a.M. 1972, σελ. 203-210.

6. Ἴδε Naschold, F./Steffani, W. (ἐκδόται), *Pluralismus. Konzeptionen und Kontroversen*. München 1972, σελ. 9 ἔπ.

7. Ἴδε Beye, K. Von, *Interessengruppen in der Demokratie*. München 1969, σελ. 196-206.

8. Ἴδε Olson, M., *Die Logik des Kollektiven Handelns*. Tübingen 1968, σελ. 130-164. Ofte, C., *Politische Herrschaft und Klassenstrukturen*, εἰς: Kress, G./Senghaas, D. (ἐκδόται), *Politikwissenschaft. Eine Einführung in ihre Probleme*. Frankfurt a. M. 1972, σελ. 135-164.

9. Ἴδε Isaak A.C., *Scope and Methods of Political Science*, ἐνθ' ἄν., σελ. 147.

1. Κατὰ τὸν Rudner (ἐνθ' ἄν., σελ. 23) αἱ ἐννοιαὶ «μοντέλλω» καὶ «θεωρία» υποδηλοῦν μίαν «...μεταγλωσσικὴν ἑλλειψιν ὁμοιομορφίας εἰς τὸ ἐπιστημονικὸν γλωσσικὸν ἴδιωμα».

2. Ὁ ἐμπειρισμός τῶν κοινωνικοπολιτικῶν ἐπιστημῶν περιπίπτει ἐνταθα εἰς ἓνα κύκλον, δηλαδὴ εἰς τὸ διλήμμα «... εἰ πρέπει νὰ μὴ γίνῃ ἀποδεκτὴ ἡ ὑπαρξὶς θεωριῶν ἐπὶ τῇ βάσει ἐνὸς στενοῦς συλλαμβανόμενου ἐπιστημονικοῦ ιδεώδους, παρὰ ταῦτα ὅμως νὰ διατηρηθῆ σταθερὸς πρὸς ὄρισμένας προοπτικάς, αἱ ὁποῖαι καθοδηγοῦν μίαν ἐπιλογὴν τρόπου θεωρητικῆς καὶ κοινωνικοπολιτικῆς πραγματικότητος» (Schütte, H.G., *Der empirische Gehalt des Funktionalismus*. Meisenheim am Glan 1971, σελ. 24). Διὰ τὴν γενικότεραν κριτικὴν ἐπὶ τοῦ ἐμπειρισμοῦ, Ἴδε Feyerabend, P.K., *Explanation, Reduction and Empiricism*. Εἰς: Feigl, H./Maxwell, G. (ἐκδόται): *Scientific Explanation, Space and Time*. Minneapolis 1962, Vol. 3. Τοῦ αὐτοῦ, *Problems of Empiricism*. Εἰς: Colodny, R. G. (ἐκδότης), *Beyond the Edge of Certainty*. Englewood Cliffs 1965.

3. Κατὰ τὴν κριτικὴν τῶν συστηματικοθεωρητικῶν ὑποδείγματων τῶν θεωριῶν περὶ τὰς διεθνεῖς σχέσεις, ὁ D. Frei (*Theorien der internationalen Beziehungen*. München 1973, σελ. 225) τοιεῖς, εἰ ταῦτα ἦτο καλλίτερον νὰ ὁμιλοῦμεν περὶ μίας «συστηματικοθεωρητικῆς προοπτικῆς», ἡ ὅποια δέον νὰ νοηθῆ ὡς «εὐρετικῆς ἀρχῆς», ἀντὶ τῆς ἐννοίας «θεωρία συστημάτων».

ἐπιστημῶν χρησιμοποιοῦν τὴν ἔννοιαν «θεωρία» δι' ὅλας σχεδὸν τὰς φάσεις τῆς διαμορφώσεως θεωριῶν καὶ ὡς ἐκ τούτου καθιστοῦν ταύτην λιαν ἀόριστον καὶ ἄχρηστον. Πρωταρχικὸν χαρακτηριστικὸν γνώρισμα τῶν «θεωριῶν» τῆς κοινωνικοπολιτικῆς ἐπιστήμης, δέον νὰ ἀποτελῆ ἡ ἰκανότης τῶν πρὸς ἐπεξήγησιν καὶ πρόγνωσην πολιτικῶν φαινομένων καὶ ὄχι ἡ λειτουργία τῶν ὡς κανονιστικῆς πολιτικῆς φιλοσοφίας.¹ Ἐξ αὐτῶν λοιπὸν τῶν στόχων τῶν κοινωνικοπολιτικῶν θεωριῶν εἶναι δυνατὸν νὰ συναχθοῦν αἱ προϋποθέσεις, τὰ κριτήρια καὶ ἡ διαδικασία τοῦ κατὰ παραγωγικὴν μέθοδον ἐλέγχου τῶν, δηλονότι τῆς παραγωγικῆς τῶν θεωρήσεως.

1.3. Παραγωγικὴ θεωρία: προϋποθέσεις, κριτήρια, διαδικασία

Ἐπειδὴ αἱ κοινωνικοπολιτικαὶ θεωρίαι, δηλονότι αἱ κοινωνικοπολιτικαὶ ὑποθέσεις, οικοδομοῦνται μὲ τὸν σκοπὸν νὰ καταστήσουν δυνατὴν τὴν διατύπωσιν ἀληθῶν κρίσεων ἐπὶ τῆς κοινωνικοπολιτικῆς πραγματικότητος, δέον ὅπως αἱ εἰς αὐτὰς ἐνυπάρχουσαι προτάσεις ἰκανοποιῶν τρία αἰτήματα:

- αἴτημα ἀναφορᾶς εἰς τὴν πραγματικότητα
- αἴτημα πληροφοριακοῦ περιεχομένου
- αἴτημα ἀληθείας.

Ἡ πλήρως τῶν αἰτημάτων τούτων μόνον διὰ παραγωγικῶν μεθόδων εἶναι δυνατὸν νὰ διαπιστωθῆ καὶ μάλιστα διὰ τῶν συμπερασμάτων τὰ ὁποῖα δυνατὸν νὰ συναχθοῦν ἐκ τῶν προτάσεων κρίσεως (Aussagen). Ὡς διαδικασίᾳ διαπιστώσεως προσφέρονται ἐνταῦθα τέσσαρα στάδια, τὰ ὁποῖα συμπληροῦνται ἢ μᾶλλον προϋποτίθενται ἀμοιβαίως:

1. Ὁ ἔλεγχος τῆς λογικῆς γραμματικῆς τῶν συμπερασμάτων, τὰ ὁποῖα εἶναι δυνατὸν νὰ συναχθοῦν ἀπὸ τὰς μεμονωμένας ὑποθέσεις.
2. Ὁ συγκριτικὸς ἔλεγχος τῶν συμπερασμάτων διαφόρων, ἀνταγωνιζομένων ἀλλήλας, θεωριῶν.
3. Ὁ ἔλεγχος τοῦ πληροφοριακοῦ περιεχομένου μίᾳς θεωρίας ἢ ὑποθέσεως.
4. Ὁ ἔλεγχος τῆς θεωρίας δι' ἐμπειρικῆς ἐφαρμογῆς ἐπὶ πραγματικῶν πολιτικῶν φαινομένων ὧν τὸν δυνάμενον νὰ συναχθοῦν συμπερασμάτων.

Μολονότι ἡ ἐνασχόλησις μὲ τὰ δύο πρῶτα στάδια τῆς ἀνωτέρω διαδικασίας δὲ ἦτο ἰδιαιτέρως ἐνδιαφέρουσα, λαμβανομένης ἀκριβῶς ὑπ' ὄψεως τῆς χρησιμότητος καὶ τῆς ἐδρῆτης τῶν κοινωνικοπολιτικῶν θεωριῶν, ἐν τούτοις—εἰς τὰ πλαίσια τῆς πα-

ρούσης—ἡ προσοχὴ θὰ πρέπει μᾶλλον νὰ στραφῆ πρὸς τὰς συνεπείας τὰς ὁποίας ἐπάγονται τὰ στάδια 3 καὶ 4, ἰδιαίτερως δὲ ὁ ἔλεγχος τοῦ πληροφοριακοῦ περιεχομένου μίᾳς θεωρίας.

Πληροφορικὰς ὑποθέσεις περὶ τὴν κοινωνικοπολιτικὴν πραγματικότητα παρέχουν μόνον ἐκεῖναι αἱ προτάσεις (Aussagen) αἱ ὁποῖαι—ἐκ λογικῶν αἰτιολογιῶν—περιλαμβάνουν ἐν γένει μόνον ἓνα περιορισμένον ἀριθμὸν γεγονότων. Ὡς ἐκ τούτου ἐκάστη ἐμπειρικῶς πλήρης ὑπόθεσις διαχωρίζει τὰς προτάσεις ὡς πρὸς τὴν πραγματικότητα (Realität) εἰς δύο κατηγορίας: τὰς παραδεκτὰς καὶ τὰς ἀπαραδέκτους. Ὅσον μεγαλύτερα εἶναι ἡ λογικὴ ἐδρῆτης (πλάτος) μίᾳς θεωρίας τόσοον δλιγώτεραι περιπτώσεις ἀποκλείονται αὐτῆς καὶ κατὰ συνέπειαν τόσοον πλεον περιορισμένον εἶναι τὸ πληροφορικὸν τῶν περιεχόμενον. Ἀντιστρόφως: ὅσον περισσότεραι περιπτώσεις ἀποκλείονται μίᾳς θεωρίας, τόσοον πλεον περιορισμένον εἶναι τὸ λογικὸν τῆς ἐδρῆς καὶ συνεπῶς τόσοον μεγαλύτερον τὸ πληροφορικὸν τῆς περιεχόμενον. Ἐὰν τὸ λογικὸν ἐδρῶς εἶναι ἀπόλυτον—ἂν δηλαδὴ οὐδεμίαν νοητὴν περίπτωσιν ἀποκλείεται λογικῶς—τότε ἡ ἐκάστοτε πρότασις ἀποτελεῖ ταυτολογίαν. Ἐὰν τὸ λογικὸν ἐδρῶς ἰσοῦται πρὸς μὴδὲν, τότε εὐρισκόμεθα πρὸ μίᾳς ἀντιφατικῆς προτάσεως μὲ ἀπόλυτον πληροφορικὸν περιεχόμενον ἀκόμη καὶ ἂν τὰ δύο ἄκρα τῆς ἀντιφάσεως εἶναι δυνατὸν νὰ παρουσιάσουν σημεῖα ἐπαφῆς πρὸς τὴν πραγματικότητα. Αἱ πληροφορικαὶ ὑποθέσεις κινουνται μεταξὺ αὐτῶν τῶν δύο ἀκρίων περιπτώσεων.

Μὲ ἀφετηρίαν αὐτὰς τὰς προϋποθέσεις καὶ κριτήρια τοῦ κατὰ παραγωγικὴν μέθοδον ἐπιχειρουμένου ἐλέγχου τῶν συμπερασμάτων, τὰ ὁποῖα συνάγονται ἐκ θεωριῶν ἐμπειρικῶς πλήρων, ὀρισμέναι νεώτεραι κοινωνικοπολιτικαὶ «θεωρίαι» δέον νὰ χαρακτηρισθοῦν ὡς ἤκιστα πληροφορικαὶ ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἐξήγησιν πραγματικῶν κοινωνικοπολιτικῶν φαινομένων καὶ ἤκιστα κατάλληλοι πρὸς παραγωγήν τῆς γνώσεως διὰ μίᾳς συστηματικῆς κατασκευῆς θεωριῶν εἰς τὰς κοινωνικοπολιτικὰς ἐπιστήμας.²

Ἡ δὲ μεγαλεπήβολος μακροθεωρητικὴ ἀξίωσις ὑπὸ τῆς ὁποίας ἐμφοροῦνται—ὅπως δηλαδὴ ἐρμηνεύσονται καὶ ἐξηγηθοῦν τὸ κοινωνικοπολιτικὸν σύστημα ἐν τῷ συνόλῳ του—ἴσται καὶ ἐξείαν ἀντίθεσιν πρὸς τὴν περιορισμένην ἰκανότητά τῶν πρὸς ἐπεξήγησιν, π.χ. συστηματικοθεωρητικῶν ὑποδειγμάτων.³ Θὰ πρέπει νὰ διανουθῆ μακρὰ ὁδὸς

1. Ἡ δυνατότης μακροχρονίων προγνώσεων εἰς τὰς κοινωνικοπολιτικὰς ἐπιστήμας ἀμφισβητεῖται μεταξὺ τῶν ἄλλων καὶ ἔνεκα τοῦ γεγονότος, ὅτι τὰ κοινωνικοπολιτικὰ συστήματα δὲν ἐκπληροῦν μίαν σειράν προϋποθέσεων, ὡς «κυκλικόν», «στάσιμον», «ἀπομονωμένον» κτλ., αἱ ὁποῖαι εἶναι ἀπαραίτητοι διὰ τὴν ὑπαρξίν καὶ διὰ τὸ κύρος τῶν προγνώσεων. Ἴδε ἐπ' αὐτοῦ, Popper, K., *Das Elend des Historizismus*. Tübingen 1969, σελ. 30 ἐπ., σελ. 83 ἐπ.

2. Ἴδε Isak, A.C., ἐνθ' ἄν., σελ. 59, σελ. 136.

3. Ὅχι μόνον αἱ ἐρμηνεῖαι τῆς διεθνούς πολιτικῆς ἀλλὰ καὶ τῶν ἐσωτερικῶν κατανωμῶν δυνάμεως εἰς τὰ κοινωνικοπολιτικὰ συστήματα ὁμοιάζουσιν συχνὰ ὡς α... Monumentalgemälden, die dann ihrerseits wieder nach Interpretationen und gelehrten Abhandlungen über die betreffenden de Schule rufen» (Frei, D., ἐνθ' ἄν., σελ. 18).

έως ότου καταστή έφικτή ή κατασκευή μις γενικής, έμπειρικής πλήρους περιεχομένου, θεωρίας—πράγμα τó όποϊόν έπιχειροϋν ήδη οι Almond, Easton και Deutsch. Κατά τήν προσπάθειαν να εξηγηθ ή διαμόρφωσις, αι επιδράσεις και ό έλεγχος πολιτικών αποφάσεων, εξομοιοϋνται εκάστοτε έσφαλμένως—ή τουλάχιστον δέν διαχωρίζονται εύκρινώς—ή λογική συνέπεια και ό έμπειρικός έλεγχος. Είς τās σχετικές αναπτύξεις δέν εξηγείται επαρκώς κατά ποϊόν τρόπον είναι δυνατόν τυπικαί θεωρία ή μάλλον τυπικοποιημένα πλαίσια σχεδίων να μεταβληθούν εις πληροφοριακά σχήματα έπεξηγήσεως κοινωνικοπολιτικών λειτουργιών.¹

Ότως, ή έπεξεργασία έμπειρικών και τυπικών λειτουργιών διεξάγεται παραλλήλως, παραβλεπόμενου τού γεγονότος ότι μόνον τυπικαί θεωρία ή μάλλον μοντέλα οδδέν έπεξηγοϋν και κατά συνέπεια δέν άποτελοϋν έμπειρικήν (θεωριαν) υπό τήν ήδη αναπτυχθεισαν έννοιαν. Τά όρια μεταξύ «όρθου» και «έσφαλμένου» κατά τήν τυπικήν-αναλυτικήν έρευναν τότε μόνον παραμένουν ευδιάκριτα και δίτσανται επαρκώς άλλήλων, όταν τó λογικόν εύρος μις θεωρίας έλλαιττοϋται μέν, άλλα μόνον τόσον, όσον άπαιτείται διά τήν διατήρησιν τής δυνατότητος μετασχηματισμοϋ μεμονωμένων προτάσεων εις υποθέσεις έμπειρικός πλήρεις. Διά τής ύποβολής δέ τών υποθέσεων τούτων εις έμπειρικόν έλεγχον καθίσταται έφικτός ό έμπειρικός έλεγχος τού συνόλου τών προτάσεων τούτων (Aussagen).

"Αν παραλειφθ ή τοϋτο, άν δηλαδή δέν επιδιωχθ ή διά πληροφοριακών και δυναμένων να έλεγχοϋν θεωριών εξήγησις τής δομής πολιτικών αποφάσεων—πράγμα τó όποϊόν δέον να άποτελ ή τόν κεντρικόν στόχον τών κοινωνικοπολιτικών έπιστημών—τότε τó σύγχρονον σχίμα μεταξύ σχεδιαζόν έμπειρικών

σπουδών έφ' ενός και καθολικής έρμηνείας τής πολιτικής και τής κοινωνίας άφ' έτέρου είναι δυνατόν έτι πλέον να διευρυνθ ή. Τó κενόν δέ τούτο οϋδόλως είναι δυνατόν να υπερκεράσουν έμπειρική μελέται μεμονωμένων περιπτώσεων. Οϋδεμία προοπτική διά τήν εξέλιξιν τών κοινωνικοπολιτικών έπιστημών προσφέρεται διά μις έπιλογής μεταξύ συλλογικής άπογοητεύσεως και συλλογικής λατρείας άξιών.²

2. τó τρίλημμα κατά τόν σχηματισμόν θεωριών εις τās κοινωνικοπολιτικές έπιστήμας: έσσεσιαλισμός, έσχατολογία και έμπειρισμός

Έφ' όσον αι κοινωνικοπολιτικάί θεωρίαί έπιθυμοϋν να προσφέρουν έν γενικόν σύστημα γνωστικών προτάσεων πρós εξήγησιν τής κοινωνικοπολιτικής πραγματικότητας, τότε ή φύσις αυτών τών θεωριών και ή δυνατότης χρησιμοποίησεως των παριστοϋν τά θεμελιωδέστερα τών προβλημάτων διά τήν γνωστικήν πρόοδον.³ Τά προβλήματα ταϋτα έπιχειροϋν να τά επιλύσουν ποικιλοτρόπως, πράγμα τó όποϊόν καταδεικνύει ό ζωηρός άναγωνισμός μεταξύ τών πολλαπλών τύπων θεωριών, όντολογικών-κανονιστικών, έμπειρικών-παραγωγικών, και διαλεκτικών θεωρητικών παραλλαγών.⁴

Διά τών μέχρι τούδε λεχθέντων θίγεται έπίσης και τó πρόβλημα τής έπιστημολογικής συνεπαγωγής τών θεωρητικών αυτών υποδειγμάτων ή πλέον συγκεκριμένως: τó πρόβλημα τής χρησιμότητας αυτών διά τήν κατασκευήν πληροφοριακών, δυναμένων να έλεγχοϋν διυποκειμενικώς, θεωριών, πρós έρμηνείαν τής δομής και τών λειτουργιών τής έσωτερικής και έξωτερικής πολιτικής.

2.1. Κριτική τών έσσεσιαλιστικών θεωρητικών παραλλαγών

Αί έσσεσιαλιστικάί θεωρητικάί παραλλαγαί, χαρακτηριζόμεναι έπίσης και ως όντολογικά-κανονιστικάί θεωρίαί,⁵ διαδραματίζουν έννα σημαντικόν ρόλον εις τήν διαμόρφωσιν τών θεωριών εις τās

1. 'Ide Mols, M., *Der Anspruch generaltheoretischer Exaktheit*, εις: Oberndörfer, D. (έκδότης), *Systemtheorie, Systemanalyse und Entwicklungsländerforschung*. Berlin 1971, σελ. 63-131. Luhmann, N., *Soziologische Aufklärung*. Opladen 1971, 2α εκδ. 'Η θεωρία συστημάτων τού N. Luhmann συναθροίζει με μεγαλύτερολον ύφος μεθόδους και θεωρητικά υποδείγματα τών νεωτέρων κοινωνικοπολιτικών έπιστημών εις καθολικάς προτάσεις περί τής κοινωνικοπολιτικής πραγματικότητας, αι όποιαί διά παραδειγμάτων γίνονται μέν κατονηταιί πλην όμως δέν είναι δυνατόν να θεμελιωθοϋν επαρκώς. 'Η θεωρία συστημάτων τού N. Luhmann δέν βασίζεται εις μιαν θεωριαν προσεγγίσεως τής γνώσεως (Approximations-theorie) έν συνδυασμώ πρós μιαν κριτικήν μέθοδον, άλλα επί μις δύσκολως έλεγξιμης προσπαθείας καθολικής άποερωπήσεως τής κοινωνικοπολιτικής πραγματικότητας, ή όποια άπελευθεροϋται τόσον από τά κριτήρια λογικής συνεπειας και έμπειρικόυ έλέγχου, όστε να θέλ η να συλλάβ η τήν καθολικήν λειτουργίαν τού κοινωνικοπολιτικού συστήματος άνευ χρησιμοποίησεως νομολογικών υποθέσεων (Ide N. Luhmann, ένθ' άν.). 'Ide περαιτέρω Habermas, J. / Luhmann, N., *Theorie der Gesellschaft oder Sozialtechnologie*. Frankfurt a. M. 1971. Grossner, C., «Ende der Philosophie», εις: *Die Zeit*, 22. 10. 1971, σελ. 21-23.

2. 'Ide Dettling, W., «Politikwissenschaft zwischen Kritik und Engagement», ένθ' άν., σελ. 154. Opp., K. D., *Kybernetik und Soziologie*. Neuwied/Berlin 1970, σελ. 31 έπ.

3. 'Ide Dettling, W., ένθ' άν., σελ. 155.

4. 'Ide Albert, H., *Probleme der Theoriebildung*, ένθ' άν., σελ. 19.

5. 'Αντιστοιχώς διακρίνει ό Oberndörfer μεταξύ μις «περιγραφικής πολιτικής έπιστήμης», μις «συστηματικής έπιστήμης τών κοινωνικοπολιτικών νόμων» και τής «πρακτικής πολιτικής έπιστήμης» ('Ide Oberndörfer, D., *Wissenschaftliche Politik. Eine Einführung in Grundfragen ihrer Tradition und Theorie*. Freiburg I. Br. 1966, 2α εκδ., σελ. 12 έπ.). 'Η συστηματική αϋτη παραμένει πάντως κατά τούτο μη ικανοποιητική, καθ' όσον συνεινεί πλέονας διακρίσεις στριζόμενας επί διαφόρων κριτηρίων και κατασκευάζει μερικώς αντίθεσεις, πράγματ άνυπόκρτους: Κια συστηματική έπιστήμη όφείλει να είναι αναλυτική και τάνάπαλιν.

κοινωνικοπολιτικῆς ἐπιστήμας.¹ Θέτουν ὡς σκοπὸν τὸν ἐπιστημῶν τούτων τὴν προπαρασκευὴν τῆς ταξινομοῦσης γνώσεως.² Ἡ ἀποστολὴ αὕτη δύναται μόνον ἐντὸς τῶν πλαισίων μιᾶς πολιτικῆς φιλοσοφίας, ἣ ὁποία ἐδράζεται ἐπὶ γησίᾳς μεταφυσικῆς καὶ ὄντολογίας,³ νὰ ἐπιδιωχθῆ. Κατὰ συνέπειαν ἀποκρούεται ἀπολύτως ἐνδεχομένη τις διάκρισις μεταξὺ «νοημάτων» (Sinn) καὶ «δεόντος» (Sollen), μεταξὺ γνωρίζειν καὶ πράττειν, μεταξὺ κανονιστικῶν καὶ ἐπεξηγηματικῶν κρίσεων. Ἡ διάκρισις αὕτη ἀπορρίπτεται ὡς θετικιστικὸν ἐσφαλμένον συμπέρασμα.⁴ Τοιοῦτοτρόπως διάφοροι ἐπιστημολογικαὶ κατευθύνσεις ἐνδύονται τὸν μανθῦαν τοῦ θετικισμοῦ, καταστρατηγείται δὲ κατὰ λίαν διακριτικὸν τρόπον τὸ κριτικὸν-ὀρθολογικὸν αἴτημα λ.χ. τοῦ ἐπιστημονικοῦ προγράμματος τοῦ Popper: «Ἄδεται (αἱ κοινωνικοπολιτικαὶ ἐπιστήμαι) ἐνεργῶν μὲ διαρκῶς ἀναπτυσσομένην ἐπιστημονικότητα εἰς ἐν διαρκῶς μειούμενον πεδίον ἐρεύνης» (Hans Maier).⁵ Ὁ ἐκ πολλῶν λόγων ἀπαράδεκτος οὗτος ἀφορισμὸς θὰ ἤδυνάτο βεβαίως νὰ ἐμπνεύσῃ τὸ ἀντίστροφον συμπέρασμα, ὅτι δηλαδὴ αἱ ἐσσεσιαλιστικαὶ θεωρίαι ἐνεργῶν μὲ μειωμένην ἐπιστημονικότητα εἰς ἐν συγκεχυμένον πεδίον ἐρεύνης.

Μία τοιαύτη διαπίστωσις θὰ ὠδήγει τοὺς ποικίλους ὑποστηρικτὰς ἐσσεσιαλιστικῶν θεωριῶν εἰς ἄκρας δυσάρεστον θέσιν, ἐν ἀναφορᾷ πρὸς τὴν ἐπιστημονικὴν δυνατότητα κατανοήσεως ὄντολογικῶν κανονιστικῶν θεωριῶν. Ὅσονδῆποτε δὲ ὄξεια καὶ ἂν ἐκ πρώτης ὄψεως φαίνεται ἡ παρατήρησις αὕτη, ἐν τούτοις, ἣ πλειὰς τῶν ἐπιστημολογικῶν ἀντιρρήσεων, αἱ ὁποῖαι προβάλλονται κατὰ μίαν ἐνδεχομένην ὄντολογικῆς κανονιστικῆς κατευθύνσεως τῶν θεωριῶν εἰς τὰς κοινωνικοπολιτικὰς ἐπιστήμας, ἐπιτρέπει νὰ ὑποστηριχθῆ, ὅτι ἡ παρατήρησις αὕτη ἐπισημαίνει τοῦλάχιστον ἓνα κίνδυνον, ἀπὸ τὸν

ὁποῖον δὲν θὰ δυνηθοῦν νὰ ἀπαλλαγοῦν οἱ ὅπαδοι ἐσσεσιαλιστικῶν ἀντιλήψεων ἢ τοῦλάχιστον δὲν ἀπηλλάγησαν μέχρι τοῦδε. Ἐνῶ δηλαδὴ ἀποτελεῖ μειονέκτημα τῆς ἐμπειρικῆς-ἀναλυτικῆς μεθόδου τῶν κοινωνικοπολιτικῶν ἐπιστημῶν ἢ ὑπ' αὐτῆς ρητῶς ἀξιουμένη διάκρισις μεταξὺ τῆς ἀναλύσεως καὶ τῆς ἀξιολογήσεως τῶν κοινωνικοπολιτικῶν φαινομένων,⁶ ἐν τούτοις οἱ [ὅπαδοι μίᾳς ἐνδεχομένης ὄντολογικῆς-κανονιστικῆς μεθόδου, ὡς π.χ. ὁ Helmut Kuhn, διαβλέπουν τὴν ἀνθρωπίνην ὑπόστασιν (Das Wesen des Menschen)—κατὰστάσαν νοητὴν εἶτε διὰ «ἰδαισθησεῶς» εἶτε δι' ἀναγωγῆς εἰς τὴν πείραν—ἐν τῇ ἐνότῃ τῆς μεταξὺ «γνωρίζειν» καὶ «πράττειν».⁷ Εἰς τὴν βράσιμ μίαν τοιαύτης διαθερητικῆς-φαινομενολογικῆς ἀνθρωπολογίας, ἡ θεωρία τῆς προσεγγίσεως τῆς γνώσεως (Approximations-theorie) ἀντικαθίσταται ὑπὸ μιᾶς θεωρίας διακηρύ-

6. Ἴδε Maier, H., *Politik als Gegenstand wissenschaftlicher Forschung*. Εἰς: Reinisch, L. (ἐκδότης), *Politische Wissenschaft heute*. München 1971, σελ. 13. Ὁ H. Maier διαβλέπει τὴν «παيداγωγικὴν ἀδυναμίαν» τῆς νεωτέρας κοινωνικοπολιτικῆς ἐρεύνης θεμελιουμένην εἰς τὴν μεθοδολογικὴν προαγωγὴν καὶ διαφοροποίησιν ταύτης (ἐνθ' ἄν., σελ. 13). Ὁ ἰσχυρισμὸς τούτος ἐμφανίζεται προηποθέτων, ὅτι ἡ διεύρυνσις τοῦ προβλήματος παρὰ τὴν μείωσιν «μεθοδολογικῆς ἀκρίβειας» ἐμφανίζει μεγαλύτεραν «παيداγωγικὴν δύναμιν», μίᾳ θέσει, ἣ ὁποία ἐξ ὀρθολογιστικῆς-κριτικῆς ἀπόψεως στρεφταὶ ἀσφαλοῦς βῆσεως.

7. Ὁ H. Maier καθορίζει ὡς σκοπὸν τῶν πολιτικῶν ἐπιστημῶν «... κατὰ πρῶτον μὲν λόγον τὴν ἀναζήτησιν τοῦ 'τέλους' τῆς πολιτικῆς, κατὰ δὲ δεύτερον τὴν φαινομενολογίαν» (ἐνθ' ἄν., σελ. 5). Διὰ τῆς ὄντολογικῆς-κανονιστικῆς θέσεως ταύτης ἐμφανίζεται παρελθούσα σχεδὸν ἀπαρητητος ἡ καθ' ὅλου ἀξιολογικὴ ἐπιστημονικὴ ἐρις (Werturteilsdebatte). Τὸ γεγονός ὅτι ἡ θέσις αὕτη περιπλέκει τὸ πρόβλημα τῆς ἀξιολογικῆς βάσεως (Wertbasis) τῶν κοινωνικοπολιτικῶν ἐπιστημῶν μετὰ τοῦ προβλήματος τῶν ἀξιολογήσεων εἰς τὰ πλαίσια τοῦ ἀντικειμένου τούτων καὶ τοῦ καθ' αὐτὸ προβλήματος ἀξιολογικῆς κρίσεως (Werturteilsproblem)—ἡ σύμπτυξις ἐπεξηγηματικῶν καὶ κανονιστικῶν προτάσεων εἰς τὰς συναρτήσεις τῶν προτάσεων κοινωνικοπολιτικῶν περιχομένου—καὶ ἀποκλεῖται τοῦλάχιστον μερικῶς τὴν κριτικὴν-ὀρθολογιστικὴν λειτουργίαν τῶν κοινωνικοπολιτικῶν ἐπιστημῶν διὰ τοῦ δεσμευτικοῦ καθορισμοῦ εἰδικῶν σκοπῶν, ὑποδεικνύει ὁ H. Albert εἰς τὴν κριτικὴν, τὴν ὁποίαν ἀσκεῖ κατὰ τῆς κανονιστικῆς σκέψεως. Ἴδε Albert, H., *Konstruktion und Kritik. Aufsätze zur Philosophie des kritischen Rationalismus*. Hamburg 1972, σελ. 41-123. Ὁ «ἐννοιακὸς πλατωνισμὸς» τῆς ἐσσεσιαλιστικῆς θεωρίας παραβλέπει, ὅτι αἱ ἀξιολογικαὶ κρίσεις εἰς τὰς ἐπιστημονικὰς προτάσεις ἐντὸς τῶν πλαισίων τῶν κοινωνικοπολιτικῶν ἐπιστημῶν δὲν ἐκφράζουν εἰ μὴ ἄλλὰς θέσεις καὶ δὲν παρέχουν πληροφορίας περὶ τομῆος τινὸς τοῦ ἀντικειμένου ἐρεύνης (Objektbereich): Αἱ ἀξιολογικαὶ κρίσεις δὲν δύναται νὰ παράσχουν γνώσεως. Τὸ γεγονός ὅτι εἰς μέγας ἀριθμὸς ἐννοιῶν τῆς ὀρολογίας τῶν κοινωνικοπολιτικῶν ἐπιστημῶν παρουσιάζεται περιφλεῖαν κεκαλυμμένας ἀξιολογήσεις, ὑποχρεοῖ ἀκριβῶς τὸν ἐπιστήμονα νὰ διαχωρίσῃ κατὰ τὸ δυνατόν τὰς ἐπεξηγηματικὰς τῶν κανονιστικῶν θέσεων. Ἴδε H. Albert, *Probleme der Wissenschaftslehre in der Sozialforschung*. Εἰς: König, R. (ἐκδότης): *Handbuch der empirischen Sozialforschung*. Band 1, Stuttgart 1967, 2α ἐκδόσις, σελ. 45-48. Prim, R., [Tilman, H., *Grundlagen einer kritisch-rationalen Sozialwissenschaft*. Heidelberg 1973, σελ. 109-147.

1. Ἴδε Beyme, K. Von, *Die politischen Theorien der Gegenwart. Eine Einführung*. München 1972, σελ. 32 ἐπ. Narr, W.-D., *Theoriebegriffe und Systemtheorie*, ἐνθ' ἄν., σελ. 41 ἐπ.

2. Ἴδε περὶ τούτου «Dettling, W., Drei «Politikwissenschaft»-en — oder keine», εἰς: *Neue politische Literatur*. Okt.-Dek. 1972, σελ. 419-425.

3. Ἴδε Kuhn, H., *Politik als Wissenschaft*. Εἰς: Maier, H., Ritter, K., [Matz, U. (ἐκδόται): *Politik und Wissenschaft*. München 1971, σελ. 3-52.

4. Κατὰ πόσον εἶναι ἡ προϋπόθεσις αὕτη πληρόσμιος, παρουσιάζεται ἐν ὄψει τῆς ἐμμανοῦς κρίσεως τῆς μεταφυσικῆς καὶ τῆς ὄντολογίας ὡς ἐπὶ μέρους κατευθύνσεως τῆς φιλοσοφίας πλεῶν ἢ ἀμφίβολον. Ἡ ἐπομάκρυνσις ἀφ' ἐνὸς τῶν φιλοσόφων ἐκ τῆς ὄντολογίας καὶ τῆς μεταφυσικῆς καὶ ὁ συνεχῶς ἐνισχυόμενος πρσανατολισμὸς πρὸς τὴν ἱστορικὴν παρατήρησιν, τὴν ἠθικὴν καὶ τὰ ἀποτελέσματα κοινωνικοπολιτικῆς ἐρεύνης, ἀφ' ἑτέρου, δημιουργοῦν ἐκ τοῦ περιορισμοῦ τῶν κοινωνικοπολιτικῶν ἐπιστημῶν ἐπὶ τῆς ὄντολογίας, μεταφυσικῆς καὶ ἀνθρωπολογίας μίαν ὑπαναγωγὴν καὶ τοιουτοτρόπως ἓνα περιοριστικὸν φαλόν κύκλον ἀλληλοαναφορᾶς τῶν κοινωνικοπολιτικῶν ἐπιστημῶν εἰς τὴν ὄντολογίαν καὶ τῆς ὄντολογίας εἰς τὰς κοινωνικοπολιτικὰς ἐπιστήμας.

5. Ἴδε Kuhn, H., ἐνθ' ἄν. σελ. 9.

ξεως τής αλήθειας: «αί άποφασιστικάί αλήθειαι διανοίγονται εις τήν πραγματικότητα... μόνον ένόπιον έκεινών... οι όποιοι συγκεντρονύται περίε ατών».¹ 'Ο χαρακτήρ τών κοινωνικοπολιτικών έπιστημών προκύπτει από τήν ούσίαν του «πολιτικού».²

'Ενταύθα καθίσταται ένάντιόν μας ιδιαιτέρως εύκρινης ό κανονιστικός, καθαρώς τυπολογικός, χαρακτηριστήρ του έσσεσσιαλιστικού θεωρητικού υποδείγματος. 'Ο έσσεσσιαλισμός και ό έννοιολογικός ρεαλισμός, ακατάλληλοι πρός οίανδήποτε ιδεολογικήν κριτικήν, έξυπηρετούν τήν κατασκευήν κατ' έπιφασιν θεωριών, αί όποιαί διά τής χρησιμοποίησεως κατά κανόνα κανονιστικών καθαρών τυπολογικών κριτηριών, προστατεύονται κατά πάσης ένδεχομένης αντίρρησης.

Αίτιον αυτής τής «στρατηγικής άνοσίας» άποτελεί έν όντολογικόν λογικόν σφάλμα: ή αντίληψις δηλαδή περί μιάς άντιστοιχίας του «πεδίου έρεύνης» (δηλαδή ένός πλήθους άντικειμένων) πρός μίαν έπιστημην (δηλαδή πρός έν πλήθος προτάσεων).³ Τό αίτημα δημιουργίας ιδιαιτέρας τινός κοινωνικοπολιτικής έπιστήμης ούδέν έτερον άποτελεί ει μη έκφρασιν παλαιωτέρων αντίληψεων ένός μεθοδολογικού διαχωριστικισμού (Separatismus) υπό νέαν διατύπωσιν. Οί όποιοί τών τοιούτων αντίληψεων είναι διατεθειμένοι, περιφρονούντες τά κριτήρια του δυποκειμενικού έλέγχου, τής λογικής συνεπειας και τής έμπειρικής επαληθεύσεως, νά έγκαταλείνουν τήν κοινωνικοπολιτικήν έπιστήμην έρμαιον εις τήν σκιάδη διαμάχην τών ιδεολογιών.⁴

Συμφώνως πρός τάς όντολογικές-κανονιστικές αντίληψεις, ή ούσία τής πολιτικής δέον νά αναζητηθή εις τά άναγκαία της χαρακτηριστικά. 'Εν τούτοις προσδιορισμού τής «ουσίας» ούδέν έτερον άποτελούν ει μη όρισμός έννοιών. 'Ορισμοί όμως έπενδεδυμένοι τών μανδύων κρίσεως επί τής ουσίας ούδεμίαν έπεξηγηματικήν δύναμιν έχουσι.⁵ Είς τάς κοινωνικο-

πολιτικές έπιστήμας, εκεί ένθα ούδεμία προσπάθεια κατασκευής και κριτικής έμπειρικής πλήρων περιεχομένων υποθέσεων άπαντάται, αλλά άντιθέτως, εις ύπερτονισμόν όριζουσών κρίσεων (Aussagen), δύναται τις μετ' άσφαλείας νά υποθέσθαι ότι εδρίσκειται ένάπιον ύπολειμμάτων αυτού του μεθοδολογικού διαχωριστικισμού.⁶ Μόνον διά τής κατασκευής και κριτικής θεωριών, είναι δυνατόν νά επιλυθούν τά κρίσιμα προβλήματα τής εις τήν πολιτικήν και τήν κοινωνίαν άναφερομένης πραγματικότητος: όχι δι' έριδων περί τούς όρισμούς.

2.2. 'Εσχατολογία: μύθος κενός περιεχομένου

«Αί κοινωνικοπολιτικάί έπιστήμαι άποτελούν πολιτικήν θεολογίαν ή κοινωνικόμορφον κοσμολογίαν».⁷ 'Η διατύπωσις αυτή δέν πρέπει νά εκπλήσση. 'Εδράζεται επί μιάς μακράς παραδόσεως τής κοινωνικοπολιτικής σκέψεως. 'Η «πολιτική θεολογία» ώς κοσμομεταφυσική έπεδίωξε μίαν έρμηνείαν διά τής όποιας νά προσδίδεται νόημά τι και νά δικαιολογηται ή πολιτική πραγματικότητα. 'Ως έρμηνευτικήν πρακτικήν έχρησιμοποίησε τήν έρμηνείαν (Interpretation).⁸ 'Η άποκάλυψις, ή έπεξήγησις του νοήματος και ή δικαιολόγησις τής πολιτικής πραγματικότητος χαρακτηρίζουν αυτήν τήν πολιτικήν θεολογίαν, ώς άκριβδός χαρακτηρίζουν και τήν πολλάκις πρός αυτήν συνδεθείσαν πολιτικήν πρακτικήν. 'Η πρακτική αυτή τής έπιεξηγήσεως άποκαλωφθεισών αλήθειών ύποκρύπτει έν γένει έσχατολογικά στοιχεία τής πολιτικής σκέψεως, τά όποια έν τούτοις δέν είναι πάντοτε άποδεκτά από τούς ύποστηρικτάς αυτής τής μορφής του σκέπτεσθαι. Τοιαύτη θεωρήσις τών πραγμάτων—σκέψις δηλονότι χωρούσα μέ πολιτικήν έσχατολογία, άπόλυτος άρνησις τής ύφισταμένης τάξεως, δογματική άναγωγή μεμονωμένων προτάσεων εις στοιχεία δομής, περιφρόνησις όρθολογικών διαζευκτικών άναλύσεων, τό πλάσμα τής tabula rasa και τό πρός τήν συνδεόμενον vacuum ίδεών έπιστημονικής γνώσεως,⁹ ή πλήρης θετικοποίησις όλων τών μέσων δι' έπιτυχίαν άπολύτως τεθέντων πολιτικών σκοπών,¹⁰ ίνα μη παραλείψωμεν

1. 'Ιδε Kuhn H., ένθ' άν., σελ. 9.

2. Του αυτού, ένθ' άν., σελ. 26.

3. 'Ο έσσεσσιαλισμός ούτος έπέδρασε βραδύτερον επί τής κατασκευής θεωριών έντός τών πλαισίων τής «ώστερικής πολιτικής» καθός και τών «διεθνών σχέσεων». Ούτω συμπεραίνει ό Hans Morgenthau τήν έρμηνείαν τής «διεθνών πολιτικής» ώς «άγώνος διά τήν ισχύ» έν παρατηρήσεων επί τής ούσίας τής πολιτικής έξουσίας (Morgenthau, H. J., *Macht und Frieden — Grundlegung einer Theorie der internationalen Politik*. Gütersloh 1963, σελ. 69-80). 'Ως μορφή κατά τής θεωρίας τής έξίσοροπτήσεως (Gleichgewicht) άντιτάσσεται και ή σύμπτυξις κανονιστικών και έπεξηγηματικών προτάσεων, καθ' ότι αυτή τό μέν περιγράφει μίαν κατάστασιν ή διαδικασία τών «διεθνών σχέσεων», τό δε καταήλοι μίαν «ιδεολογίαν τής δικαιολογήσεως» ένίων επιδιώξεων πολιτικής έξουσίας. 'Ιδε Haas, E. B., «The Balance of Power», εις: *World Politics*, Vol. 5, 1953, σελ. 459-474.

4. 'Ιδε Schmitz, M., *Politikwissenschaft zwischen Common sense und Scientismus*. Είς: Oberndörfer, D. (έκδότης): *Systemtheorie, Systemanalyse und Entwicklungsländerforschung*, ένθ' άν., σελ. 22.

5. 'Ιδε Detling, W., «Drei Politikwissenschaften oder keine?», ένθ' άν., σελ. 424.

6. 'Ιδε Hempel, C. G., *Fundamentals of Concept Formation in Empirical Science*. Chicago 1952.

7. 'Η έπιστημονική έρις περί τήν έκδημοκρατικοποίησιν τής συνόλης κοινωνίας άποδεικνύει ότι ό έσσεσσιαλιστικός τρόπος θεωρήσεως εδρίσκει ύποστηρικτάς και εις τήν νεωτέρην έπιστημονικήν συζήτησιν. 'Ο συναφής έννοιολογικός ρεαλισμός καθίσταται σωφής παρά τώ Hennis, W., *Demokratisierung. Zur Problematik eines Begriffs*. Köln-Opladen 1970.

8. Περί τής λειτουργίας και κριτικής κοσμολογικών πολιτικών θεωριών έν γένει και ίδια περί του ρόλου κλασικών πολιτικών κοσμολογιών κατά τήν κατασκευήν θεωριών εις τά πλαίσια τών «διεθνών σχέσεων», ίδε Frei, ένθ' άν., σελ. 23-26.

9. 'Ιδε Albert, H., *Traktat über kritische Vernunft*. Tübingen 1969, 2α έκδ., σελ. 159 έρ.

10. Του αυτού, ένθ' άν., σελ. 163.

ἐν τέλει καὶ τὴν ἀνελευθέραν ἀντιφροῦδικὴν σκέψιν—ἀποτελεῖ ἔτις γνόριμα πολιτικοθεωρητικῶν μορφωμάτων σκέψως, τὰ ὁποῖα οὐχί σπανίως ἀπαντώνται καὶ εἰς τὸ πεδῖον τῶν καθιερωθεισῶν κοινωνικοπολιτικῶν ἐπιστημῶν. Οἱ θιασῶται μῖς κριτικῆς κοινωνικοπολιτικῆς ἐπιστήμης¹ ἢ μῖς «πολιτικῆς κοινωνικοπολιτικῆς ἐπιστήμης» (ἐναντίον δηλαδὴ μῖς ἀπολιτικῆς) τοιαύτης² προδίδουν τὸν ἐσχατολογικὸν τρόπον σκέψεως τῆς πολιτικῆς θεολογίας, θεωροῦσης—συνειδητῶς—εαυτὴν ὡς τὴν πλέον μῖς ἀπλῆς ἐπιστήμης καὶ μὴ ἱκανοποιουμένη μόνον μὲ τὴν ἐρμηνείαν τῆς πολιτικῆς πραγματικότητος. «Πρέπει, κατὰ ταύτην, ἀνὰ διαγνωσοῦν αἱ οὐσιαστικαὶ ἀξίαι τῶν σκοπῶν τῆς κοινωνίας, αἱ ὁποῖαι ἐκπορεύονται ἀπὸ τὰ ἀπηλλαγμένα ἰδεολογία συμφέροντα τῆς συνόλης κοινωνίας».³ Τὰ συμφέροντα ταῦτα δὲν πρέπει νὰ ἀποδεικνύονται ἐμπειρικῶς κατὰ τὴν δημιουργίαν, ὑπαρξίν καὶ δυναμικὴν τῶν, ἀλλὰ νὰ παρουσιάζονται ἀναλόγως πρὸς τὰς ἰδίας ἐκάστοτε ἀντιλήψεις τῆς βοήθειας ὀλοκληρωτικῶν κενῶν τύπων ὡς ἀπηλλαγμένα ἰδεολογίας. Ἐνῶ λοιπὸν ἡ ἔννοια τῶν συμφερότων χρησιμοποιοεῖται ὡς πανάκεια, ἀποτελεῖ ἐν τούτοις αὐτῇ μῦθον κενὸν περιεχομένου, διότι δι' αὐτῆς καταλήγομεν εἰς οἰονεὶ θρησκευτικὰς ἀποράσεις αἱ ὁποῖαι παρουσιάζονται ὡς κριτικά,⁴ δυνάμενα διὰ τῆς ἐρμηνευτικῆς καὶ τῆς διαλεκτικῆς νὰ προστατευθοῦν ἐναντι οἰασθήποτε ἐμπειρικῆς καὶ λογικῆς κριτικῆς.⁵

Διὰ τῆς «διαλεκτικῆς» ὡς μεθοδικῆς ἀρχῆς καὶ γνωρίματος, εἶναι δυνατὸν νὰ συναχθοῦν καὶ νὰ θεμελιωθοῦν οἰαθήποτε ἀντιφατικὰ περιεχόμενα

1. Ἴδε περὶ τούτου ἰδίᾳ Popper, K., «Utopia and Violence», εἰς τὸ αὐτό: *Conjectures and Refutations. The Growth and Scientific Knowledge*. London 1963.

2. Ὁ ὅρος οὗτος προϋποθέτει τὴν ὑπαρξίν «μὴ κριτικῆς ἐπιστήμης». Ἐφ' ὅσον αἱ θεωρίαι τῶν κοινωνικοπολιτικῶν ἐπιστημῶν ἐπιθυμοῦν νὰ ἀποφύγουν τὰς μορφὰς κατὰ τὸ δογματισμὸν (ὡς π.χ. ὅτι μῖς «μὴ κριτικῆς ἐπιστήμης» ἀποτελεῖ εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς μίαν ἀντιφροσίν), θὰ πρέπει αἱ ἀποστάσεις τῶν κοινωνικοπολιτικῶν ἐπιστημῶν νὰ εἶναι ἐπιδηξίμοι λογικῆς καὶ ἐμπειρικῆς κριτικῆς. Πρὸς τούτους ὅμους ὁδὸν νὰ παρατηρήθῃ, ὅτι ἡ «κριτικῆς ἐπιστήμης» μονοπωλεῖ τὴν κριτικὴν λειτουργίαν τῶν κοινωνικοπολιτικῶν ἐπιστημῶν πρὸς εἰπέτευσιν ἐνὸς ἐπιστημονικοῦ συστήματος προτάσεων, τὸ ὁποῖον διὰ τῆς ἐρμηνευτικῆς, τῆς διαλεκτικῆς καὶ τῶν παντοειδῶν τεχνισμάτων «ἀνοσίαν» κατορθώνει μὲ ἄκραν συνέπειαν νὰ ἀπομυθῶναι ἐαυτὸ ἐναντι οἰασθήποτε λογικῆς καὶ ἐμπειρικῆς κριτικῆς. Τοιοῦτοτρόπως διὰ τοῦ ὄρου «κριτικῆς», ἐπιτυγχάνεται μὲ διακριτικὸν τρόπον ἡ λεκτικὴ μεταμφεσις μῖς ἰδιόζωντος «μὴ κριτικῆς» ἐπιστημονικῆς ἀντιλήψεως, ἡ ὁποία δὲν προτίθειτὰ νὰ θέσῃ ὑπὸ συζήτησιν τὰς προτάσεις αὐτῆς.

3. Ἴδε Kress, G., «Wider unpolitische Politikwissenschaft», εἰς *Neue politische Literatur*, Bd. XVI, H. 1 καὶ 2, 1961.

4. Kress, G., ἐνθ' ἄν., σελ. 5.

5. Τοιοῦτοτρόπως ἡ ἀτάσις τῆς ἀφηρημενοποίησεως ἀποτελεῖ τροχόπεδον διὰ τὰς μακροθεωρίας—ὅπως π.χ. εἰς τὰ πλαίσια τῆς περὶ τὴν εἰρήνην καὶ τὰς συγκρούσεις ἐρεῦνης (*Neue Zürcher Zeitung*, 27.8.1972, Nr. 398, σελ. 37: *Kritische Friedensforschung—Aspekte einer ideologisierten Wissenschaft*).

(Sachverhalt), τὰ ὁποῖα διὰ διαισθητικῶν-φαινομενολογικῶν προτύπων σκέψεως διαφεύγουν τὴν ἀρχὴν τῆς διυποκειμενικῆς δυνατότητος ἐλέγχου καὶ διὰ τῆς διακηρύξεως ἐνὸς ἰδιομόρφου ἰδεώδους ἀληθείας τῶν κοινωνικοπολιτικῶν ἐπιστημῶν ἀποκροῦν τὰς κριτικὰς ἀντιρρήσεις ἄλλων ἐπιστημῶν, ὡς λόγου χάριν τῆς ἱστορικῆς ἐπιστήμης, τῆς κοινωνιολογίας καὶ τῆς ψυχολογίας.

Ἐπι τοιούτων βάσεων ἐρειδόμενοι, πολλοὶ ἐπιστήμονες, ὑποστηρικταὶ ὀντολογικῶν-κανονιστικῶν καὶ διαλεκτικῶν ἀπόψεων, καταλήγουν εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι αἱ κοινωνικοπολιτικαὶ ἐπιστήμαι δέον νὰ προσφέρουν τὸν προσανατολισμὸν «τοῦ πράττειν» διὰ μίαν δικαίαν μορφήν τοῦ ζῆν.

Αἱ δύο αὐταὶ κατευθύνσεις, ἀφ' ἑνὸς δηλαδὴ ἡ κοινὴ ἐπιθυμία διὰ μίαν τάξιν καὶ ἀρμονίαν καὶ ἀφ' ἑτέρου τὸ πρότυπον μῖς κοινωνίας ἀπηλλαγμένης διαμαχῶν,⁶ ἀποτελοῦν ἐν ζεύγμα, τὸ ὁποῖον ἀπορρίπτεται ἰδιαιτέρως ἀπὸ τοὺς ὀπαδοὺς τῆς «κριτικῆς κοινωνικοπολιτικῆς ἐπιστήμης». Κατὰ μίαν τροποποιημένην μορφήν ἡ κριτικὴ τοῦ ἐσσεσιαλισμοῦ στρέφεται καὶ κατὰ τῆς κοινωνικοπολιτικῆς ἐπιστήμης, τῆς ἐδραζομένης ἐπὶ τῆς διαλεκτικῆς.

Αἱ ἀντιρρήσεις κατὰ τῆς ἀπόψεως τοῦ συμβιβασμοῦ μεταξὺ τοῦ «σκέπτεσθαι» καὶ τοῦ «εἶναι», ἡ ρομαντικὴ ἀντίδρασις ἐναντίον τῆς βιομηχανικῆς κοινωνίας,⁷ ἡ ἐσχατολογικὴ ἐρμηνεία τῆς κοινωνικῆς ἐξελέξεως καὶ ἡ ἀποστροφή ἐναντι τῶν συγκρούσεων μεταξὺ ἀξιών καὶ συμφερότων, εἶναι κοινὰ εἰς ἀμφοτέρας τὰς κατευθύνσεις. Ἰδιαιτέρως ὁμῶς κοινὴ εἶναι μῖς βασικὴ πεποίθησις, ἡ ὁποία ἔχει διαδραματίσει εἰς τὴν γερμανικὴν ἐπιστημονικὴν παράδοσιν ἓνα μακροχρόνιον καὶ μοιραῖον ρόλον: ἀφ' ἐνὸς δηλαδὴ ἡ πεποίθησις περὶ τὴν ἀναγκαιότητα ὑπάρξεως μῖς οὐσιαστικῆς ἔννοιας τῆς ἀληθείας, ἡ ὁποία ὡς ἀσφαλὴς θὰ καλύπτῃ μονίμως τὰς βάσεις τῆς ἰδίας γνώσεως, καὶ ἀφ' ἑτέρου ἡ περιφρόνησις τῶν τυπικῶν κριτηρίων, τὰ ὁποῖα θὰ καθίστανον δυνατὴν μίαν ἀναθεώρησιν τῶν ἰδίων ἰσχυρισμῶν.

Τούναντίον μῖς κριτικὴ ὀρθολογικὴ θέσις ἀντιμετωπίζει μὲ σκεπτικισμὸν τὸ αἴτημα ἐπιστημονικῆς θεμελιώσεως ἀξιών. Ἀναζητεῖ ἐπιστημονικὴν ἀντικειμενικότητα διὰ τοῦ θεμελιώδους αἰτήματος τῆς δυνατότητος ἐλέγχου προτάσεων καὶ ἔχει πάντοτε συναίσθησιν τῆς ἀσυμμετρίας μεταξὺ «ἐπαληθεύσεως» καὶ «διαψεύσεως» (Falsifikation),⁸ μεταξὺ τοῦ «γνωρίζειν» καὶ τοῦ «ἐνεργεῖν», μεταξὺ ἐπιστήμης καὶ πολιτικῆς.

6. Ἴδε Dettling, W. «Drei Politikwissenschaften», ἐνθ' ἄν., σελ. 427 ἔπ.

7. Ἴδε περὶ τούτου ἰδίᾳ Dahrendorf, R., *Phade aus Utopia. Zu einer Neurientierung der soziologischen Analyse*. Εἰς: Albert, H. (ἐκδ.), *Theorie und Realität*. Tübingen 1964, σελ. 331-350.

8. Ἴδε Kevénhorster, P., «Die Kritik an der modernen Industriegesellschaft», εἰς *Aus Politik und Zeitgeschichte*. B 27 / 70, 4. 7. 1970.

2.3. 'Εμπειρία άνευ θεωρίας: έπαγωγικά παρανοήσεις

Από τó δίλημμα μεταξύ έσχατολογικών και έσσηνσιαλιστικών έρμηνειών τών κοινωνικοπολιτικών σχέσεων έπεχείρησε νά άπελευθερωθή ιδιαίτερας τó «Behavioral Approach» τής νεώτερας κοινωνικοπολιτικής έπιστήμης, διά τού έντόνου τονισμού μιάς έμπειρικής-άναλυτικής έπιστημονικής μεθόδου κατανόησης και διά τής στροφής τής προσοχής επί λεπτομερειακών προβλημάτων τού κοινωνικοπολιτικού συστήματος. Θεωρητικά ύποδείγματα τούτων κατευθύνσεων είναι δυνατόν εύκόλως νά άποτελέσουν επί μέρους κλάδους τής κοινωνικοπολιτικής έπιστήμης, μεθοδικώς άκοδομημένους. Ούτω, λ.χ., ή έρευνα τών πολιτικών έκλογών,¹ ή έρευνα τών ένώσεων προσώπων² και ή θεωρία τών διεθνών σχέσεων.³

Επί τή βάσει τών ήδη άναπτυχθέντων έπιστημολογικών κριτηρίων, ή εξέλιξις αύτη δυνατόν νά χωιρεσθή τούλάχιστον καθ' ό μέτρον ή έμπειρική-άναλυτική έρευνα καθιστά δυνατόν τήν ύποβολήν τών πληροφοριακών θεωριών ώς συστημάτων νομολογικών ύποθέσεων εις μίαν ουσιάδη δοκιμασίαν, τόν έλεγχόν τών δηλαδή τή βροηθεία επί μέρους φαινομένων τής κοινωνικοπολιτικής πραγματικότητας. Βεβαίως τó έπιστημολογικόν πλαίσιον τών προϋποθέσεων αύτης τής έμπειρικής-άναλυτικής

έρέυνης χαρακτηρίζεται έξ αύτης τής διαρκούς έναλλαγής μεταξύ τής κατασκευής πληροφοριακών θεωριών και τής κριτικής τών έξ αύτών άπορροδόντων συμπερασμάτων, μεταξύ διαμορφώσεως και άντικρούσεως ύποθέσεων.

Έμπειρικά έρευνα άναγόμεναι εις κοινωνικοπολιτικήν θεωρίαν άνευ έντάξεως εις έν σχεδιακόν πλαίσιον και άνευ σαφούς παραγωγικής άναφοράς εις μίαν τιαυτήν, μόνον κατ' έλάχιστον θα ήδύνατον νά προωθήσουν τήν γνώσιν εις τās κοινωνικοπολιτικές έπιστήμας, κατά τά λοιπά δέ θα ύπήγοντο εις τόν νόμον τής φθίνουσής άποδόσεως.⁴ Πολυάριθμα παραδείγματα από τήν έμπειρικήν έρευνα τής συμπεριφοράς τών εκλογέων και τών ένώσεων προσώπων⁵ καταδεικνύουν ότι επί μέρους μελέται λεπτομερειών, μη διασφαλίζονται θεωρητικός, και έρευνα μεμονωμένων περιπτώσεων καθιστούν δυνατάς μόνον περιγραφικάς παραθέσεις ή έμπειρικάς γενικοποιήσεις.⁶

Η διατύπωσις ύποθέσεων είναι δυνατόν βεβαίως νά βασισθή πολλαπλώς επί έμπειρικών θεμελιών. Πρωτίστως όμως αί έμπειρικά έρευνα δέον νά έξυπηρετούν τόν έμπειρικόν έλεγχον ήδη ύφισταμένον νομολογικόν ύποθέσεων. Διά τών ώς άνω ούδέν έχει βεβαίως μέχρι στιγμής λεχθή διά τόν τρόπον διατύπώσεως θεωριών και ύποθέσεων. Άπλως λαμβάνομεν μίαν άντίληψιν διά τήν άξίαν τής έμπειρικής έρέυνης εις τās κοινωνικοπολιτικές έπιστήμας. Η έμπειρική δηλαδή έρευνα δικαιολογείται μόνον εκ τής άναγκαιότητας ύπάρξεως έμπειρικού έλέγχου τών θεωριών, ένώ αντίθετος αύτη είναι έπιστημονικός άστοχος και πολυδάπανος, έφ' όσον χρησιμοποιείται ώς μέσον κατασκευής θεωριών.

Ούτως εις τούς άναφερόμεντας τομείς αί έμπειρικά έρευνα προσφέρουν μόνον έμπειρικάς γενικεύσεις ή ά hoc ύποθέσεις, άφεύγουσιν ούτω τής κοινής παραδεγεμένης άποστολής των, συνι-

1. Η θέσις αύτη δέν πρέπει πάντως νά έξομοιωθή μέ άπλοϊκάς άντίληψεις περί τήν διαδικασίαν διανεύσεως (Falsifikationismus). Καί δέν είναι δυνατόν μέν αί θεωρία τών κοινωνικοπολιτικών έπιστημών οδδέποτε νά έπαληθευθούν όριστικώς (verifiziert), παραμένουν δέ αύται διορθώται άκόμη και έν περιπτώσει έπιτυχούς προσπάθειας διανεύσεως. Παρά ταύτα δέν θα έπρεπε νά θεωρηθή μία τιαυτή θεωρία ώς καταρριφθείσα και άχρηστος, άλλα νά διατηρηθή μέχρις ότου δημιουργηθή μία νέα θεωρία, ή οποία θα έξηγη ή τó αυτό άντικείμενον καιά καλύτερον τρόπον και θα άνθίσταται εις πλείονας προσπάθειάς διανεύσεως. Έν άντιθέσει πρός μίαν άπλοϊκήν άντίληψιν περί τήν διαδικασίαν διανεύσεως (Falsifikationismus), ή οποία άντιμετωπίζει μίαν θεωρίαν ώς καταρριφθείσαν, ήδη μετά τήν πρότην έπιτυχή προσπάθειαν διανεύσεως στριθείται μία διαφοροποιημένη έρμηνεία τής θέσεως διανεύσεως, επί τού ότι μία θεωρία τότε μόνον θα εγκαταλειφθή, όταν μία ανταγωνιστική θεωρία α) έπιδείκνυι μετζον έμπειρικόν περιεχόμενον, β) περιλαμβάνη άπαντα τά μη άπορριφθέντα στοιχεία τής παλαιάς θεωρίας (έξηγει δέ ούτω τήν σχετικήν έπιτυχίαν τής παλαιάς θεωρίας) και γ) είναι εις θέσιν νά προείπη ή νά έξηγήσει νέα γεγονότα. Τήν θέσιν αύτην ύποστηρίζει πρό πάντων ό Imre Lakatos. 16ε Lakatos, I., «Falsification and the Methodology of Scientific Research Programs» Είς, Lakatos, I./Musgrave, A. (έκδοται), *Criticism and the Growth of Knowledge*. London 1965, Vol. 4, Cambridge 1970, σελ. 119 έπ. Popper, K., *Logik der Forschung*. Tübingen 1969, 3η έκδ., σελ. 15 έπ., σελ. 47-59. Opp, K.-D., *Methodologie der Sozialwissenschaften*. Reinbeck bei Hamburg 1970, σελ. 198 έπ., σελ. 274 έπ.

2. 16ε Diedrich, N., *Empirische Wahlforschung. Konzeptionen und Methoden im internationalen Vergleich*. Köln-Opfaden 1965, σελ. 203-206.

3. 16ε Beyme, K. Von, *Interessengruppen in der Demokratie*, ένθ. άν., σελ. 207 έπ.

4. 16ε Frei, D., «Wozu Theorien der internationalen Politik», εις τού άπότ (έκδ.), *Theorien der internationalen Beziehungen*, ένθ' άν., σελ. 11-21. Τούς κινδύνους μιάς έμπειρικής-έπαγωγικής καταδύσεως τής κοινωνικοπολιτικής έρέυνης είδαζόλουν μεταξύ άλλων αί μελέται μεμονωμένων περιπτώσεων επί τών δομών άποφάσεων επί τής έξωτερικής πολιτικής βάσει τού ύποδείγματος τού «decision making», αί όποται παρέχουν μίαν λεπτομερειακήν περιγραφήν καθ' έκαστα διαδικασίον άποφάσεων ίδιαζόντως περιωρισμένης θεωρητικής έκτάσεως (16ε Frei, D., ένθ. άν., σελ. 89).

5. Ό F. Naschold (ένθ' άν., σελ. 31) διαβλέπει σχετικώς «τόν κίνδυνον τής άπολυτικοποίησεως τής πολιτικής έπιστήμης». Ό κίνδυνος ούτος εμφανίζεται διογκόμενος, άκόμη και έν ή περιπτώσει ή κοινωνιολογική ή ψυχολογική τάσις άναγωγής θα έκινδύνευε νά άποκόνη τήν έπαφην μεταξύ τής διαμορφώσεως κοινωνικοπολιτικών θεωριών και τών συναρτήσεων δομής τού συνόλου κοινωνικοπολιτικού συστήματος.

6. Κατά τόν Beyme (*Interessengruppen in der Demokratie*, ένθ' άν., σελ. 9) έλλείπουν μελέται άναλύουσαι τās δραγματικές μορφάς τών ένώσεων (Verbände), έν σχέσει πρός τά πολιτικά συστήματα τών χωρών τούτων και άναφερόμεναι εις όλους τούς τομείς τής έρέυνης τών ένώσεων.

σταμένης εἰς τὸν ἔλεγχον καὶ τὴν ἀφηρημένην (πέρα τόπου καὶ χρόνου) κριτικὴν προϋφισταμένων θεωριῶν.¹ Αἱ πλείσται θεωρίαι τῶν κοινωνικοπολιτικῶν ἐπιστημῶν εἶναι περιγραφικαὶ τοιαῦται καὶ συνεπῶς σχετικῆς γνωσιολογικῆς ἀξίας.

Ἡ διατύπωσις θεωριῶν εὐρύτερας ἀξίας κατέστη τὸ πρῶτον δυνατὴ διὰ τῆς παραδοχῆς κοινωνιολογικῶν καὶ οἰκονομικῶν θεωρητικῶν ὑποδειγμάτων. Ἄπο τὴν ἄλλην ὁμῶς πλευρᾶν δεῶν νὰ τονισθῆ ὅτι πολυάριθμοι καθολικαὶ κοινωνικοπολιτικαὶ θεωρίαι ἔχουν κατὰ τοιοῦτον τρόπον διαμορφωθῆ ὥστε ὁ ἐμπειρικὸς ἔλεγχος αὐτῶν νὰ εἶναι ἀδύνατος.² Τὸ χάσμα τοῦτο δυνατόν τοῦλάχιστον ἐν μέρει νὰ ἐξηγηθῆ τὸ «ἔλλειμμα θεωρίας» ἐν τῇ ἐμπειρικῇ ἐρευνῇ. Τὸ δὲ ἔλλειμμα τοῦτο δικαίως προεκάλεσε καὶ πάλι τὰς ἐπικρίσεις κατὰ τοῦ ἐμπειρισμοῦ καὶ τοῦ θετικισμοῦ, ὅς καὶ μίαν κριτικὴν διάθεσιν ἐναντι μιᾶς «behavioral» κατευθύνσεως τῶν κοινωνικοπολιτικῶν ἐπιστημῶν.

Ἐμπειρικὴ ἔρευνα, ἡ ὁποία δὲν ἐπικουρεῖται ὑπὸ θεωρίας, θὰ συνεφέλκῃ πάντοτε τὰς ἀντιρρήσεις, αἱ ὁποῖαι προβάλλονται κατὰ τῆς λογικῆς ἐπαγωγῆς: ἐκ λογικῶν αἰτιῶν, ἐκ τῆς ἀληθείας μεμονωμένων προτάσεων οὐδὲν δύναται νὰ συναχθῆ περὶ τὴν ἀλήθειαν γενικωτέρων τοιοῦτων. Ἐνδεχομένη παραδοχὴ τοιαύτης μεθόδου προποθεῖται θεμελιωσιν τῶν βασικῶν ἀρχῶν τῆς ἐπαγωγῆς. Τοιαύτη ὁμῶς προσπάθεια ὀδηγεῖ εἴτε εἰς μίαν ἀτέρμονα ἀναγωγὴν (regressum infinitum)—ἥτοι ἐπαγωγικὰς ἀρχὰς ἀνωτέρας τάξεως—εἴτε εἰς μίαν a priori θεμελιωσιν τῶν ἀρχῶν τούτων.³ Ἀμφότερα ὁμῶς τυχάνουν ἀπαράδεκτα. Ἡ ἀρχὴ τῆς ἀληθείας τῶν μοναδιαίων προτάσεων, τῶν βασιζομένων εἰς τὴν παρατήρησιν, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ τὴν ἀφετηρίαν τοῦ ἐμπειρισμοῦ, παρῶρα τὸ γεγονός ὅτι αἱ διὰ τῶν αἰσθησῶν ἀντιλήψεις διμορφοῦνται κατὰ μέγαν βαθμὸν (ἐπίσης) ὑπὸ τῆς θεωρίας, καὶ συνεπῶς εἶναι τελείως ἀμφίβο-

λος ἢ δυνατότης ἀπολύτου καὶ ἀσφαλούς θεμελιώσεως προτάσεων.⁴

Ὡς ἐκ τούτου εἰς τὴν ἔρευναν περὶ τὰ δημοκρατικά καθεστῶτα, ἀντὶ τῆς κατ' ἐπαγωγικὴν μέθοδον σωρευσεως διαφόρων ἐπὶ μέρους μελετῶν, συνιστάται ὁ κατὰ παραγωγικὴν μέθοδον ἔλεγχος τῶν νομολογικῶν ὑποθέσεων πληροφοριακῶν θεωριῶν καὶ μάλιστα εἰς πλείονας βαθμίδας τῆς πολιτικῆς διαδικασίας λήψεως ἀποφάσεων.

Ἡ σύγχρονος θεωρία περὶ τὴν δημοκρατίαν εὐρίσκειται πρὸ ἐνὸς διλήμματος ἐπιλογῆς μεταξὺ ἀφ' ἐνὸς ὁλοκληρωτικῶν καθολικῶν ἐρμηνεϊῶν στερουμένων πληροφοριακοῦ περιεχομένου καὶ δυσκόλως ὑπαγωγέων εἰς ἔλεγχον καὶ ἀφ' ἑτέρου ἐμπειρικῶς ἐπαληθευθειῶν ἐπὶ μέρους προτάσεων ὑπὸ τὴν μορφήν τῶν ad hoc ὑποθέσεων, αἱ ὁποῖαι οὐδὲν συνεισφέρουν διὰ μίαν θεωρητικῶς πλήρη ἐρμηνεϊάν τοῦ συνόλου συστήματος. Ἡ εὐρύτης καὶ ἡ ἐπεξηγηματικὴ ἱκανότης τῆς συγχρόνου θεωρίας περὶ τὸν δημοκρατικὴν ἀναπτύσσονται καλλίτερον διὰ τῆς ἐξελιξέως καὶ ἐπεκτάσεως ἐνὸς συμπλέγματος θεωριῶν περὶ ταύτην, περιλαμβάνοντος οὐσιώδη στοιχεῖα τῶν προβλημάτων δομῆς καὶ τῶν τοιοῦτων συμπεριφορῶν (κομματικῶν σύστημα, ἱκανότης σχεδιασμοῦ, ἐνεργὸς συμμετοχὴ εἰς τὰ κοινὰ, προτιμήσεις τῶν ἔκλογων καὶ συμφέροντα κοινωνικῶν ὁμάδων).⁵ Διὰ τῆς ὁδοῦ ταύτης ἡ ἐμπειρικὴ θεωρία περὶ δημοκρατίας θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ἀναπτυχθῆ εἰς μίαν πολυδιάστατον θεωρίαν⁶ καὶ νὰ εἰσαγά-

4. Ὁ Popper (*Logik der Forschung*, ἐνθ' ἄν., σελ. 3 ἐπ.) χαρακτηρίζει τὸ πρόβλημα τῆς ἐπαγωγῆς, ὡς πρόβλημα ἰσχύος τῶν γενικῶν ἐμπειρικῶν προτάσεων, τῶν ἐμπειρικοεπιστημονικῶν ὑποθέσεων καὶ συστημάτων θεωριῶν.

5. Ἰδε Popper, Κ., ἐνθ' ἄν., σελ. 75 ἐπ.: «... ἡ ἐπιστήμη δὲν οἰκοδομεῖ ἐπὶ βραχέος χρόνου ἐδάφους. Εἶναι μάλλον ἐν ἔλεος ὑπερῶν τοῦ ὁποίου ἠνοῦται ἡ ριζοκίνδυνος κατασκευῆ. Εἶναι μίαν ἀνέγερσις κίτων, οἱ ὁποῖοι βοῦθίζονται εἰς τὸ ἔλος, χωρὶς νὰ εὐρίσκουν φυσικὸν ἴσπερον» ὑπέδαφος. Ὡς ἐκ τούτου οἱ κίονες δὲν παύουν νὰ βυθίζονται βαθύτερα ἐπειδὴ ὑπάρχει δῆθεν ἡ ἑλιψ, ὅτι ἕως ἐνδοσταθερὸν ὑπερβαθρον. Ἐφ' ὅσον ἐπιζόμεν ὅτι οἱ κίονες δὲν δυνηθῶν νὰ ἀνέξουν τὸ βάρος τοῦ οἰκοδομήματος, ἱκανοποιούμεθα προσωρινῶς μετὰ τὴν σταθερότητα τῶν. Ἐπίσης ἡ κατ' αἰσθησὶν ἀντιλήψεις τῆς πραγματικότητος ἐξαρτᾶται ἀπὸ κοινωνικοὺς καὶ πολιτιστικοὺς παράγοντας καὶ ὅς ἐκ τούτου κατευθύνεται ὑπὸ τῆς θεωρίας καὶ ὑπόκειται εἰς εἰδικὰς δομὰς ἐπιθυμητῶν ἐπιδιώξεων, αἱ ὁποῖαι κατευθύνουν τὴν συμπεριφορὰν ἀντιλήψεως τοῦ ἐπιστήμονος. Περὶ τῆς θεωρίας τῆς ἀντιλήψεως γενικῶς καὶ περὶ τὸν κοινωνικοπολιτιστικῶν προσδιοριστικῶν παραγόντων τῆς θεωρίας τῆς κοινωνικοπολιτικῆς πραγματικότητος, ἴδε Tajfel, H., *Social and Cultural Factors in Perception*, ἐπὶ: Lindzey, G./ Aronson, E. (ἐκδόται), *The Handbook of Psychology*. Vol. 3, Reading (Mass.) 1969, 2α ἐκδ., σελ. 315-394.

6. Ἐν τῶν πλεόν ἀνεπτυγμένων ὑποδειγμάτων θὰ ἦτο δυνατόν σήμερον νὰ παραστήσῃ ἡ σύνθετος θεωρία περὶ δημοκρατίας τὸν F. Scharpf. Ἰδε Scharpf, F., *Demokratiethorie zwischen Utopie und Anpassung*. Konstanz 1970, σελ. 66-92. Luhmann, N., «Komplexität und Demokratie», εἰς *Politische Planung*. Opladen 1971, σελ. 35-45.

1. Εἰς τὴν ἐμπειρικὴν ἔρευναν τῶν ἐκλογῶν ἑλλεῖπει εἰσέτι μία συστηματικὴ θεωρία ἐπὶ τῆς πολιτικῆς συμπεριφορᾶς. Ὡς τονίζει ὁ Diedrich (ἐνθ' ἄν., σελ. 205), θὰ ἦδύνατο ἡ ἔρευνα τῶν ἐκλογῶν νὰ ἀναλυθῆ εἰς ἓνα ἐμπειρισμὸν, ὁ ὁποῖος θέτει ἀβασανίστως τὴν μίαν μελέτην παρὰ τὴν ἄλλην.

2. Βασίζομενος ἐπὶ τῆς συστηματικῆς τοῦ H. L. Zetterberg (*Theorie, Forschung und Praxis in der Soziologie*. Εἰς: König, R. (ἐκδ.), *Handbuch der empirischen Sozialforschung*. Bd. I, Stuttgart 1967, σελ. 67) θὰ ἦδύνατο τις νὰ εἴπῃ ἐπίσης, ὅτι τὸ μεγαλύτερον μέρος τῶν ἐρευνῶν τῶν κοινωνικοπολιτικῶν ἐπιστημῶν, αἱ ὁποῖαι ἀναφέρονται εἰς τὰς θεωρητικὰς δραστηριότητας, παρουσιάζει ἀναλύσεις διστάσεων, αἱ ὁποῖαι χαρακτηρίζονται δι' ὀρισμῶν, διαγνώσεων, περιγραφικῶν σημειμάτων (ταξινομιῶν) καὶ διὰ περιγραφικῶν μελετῶν, ὅς καὶ ὅτι ἡ κατασκευὴ μοντέλων, τῶν ὁποίων χαρακτηριστικὰ ἀποτελοῦν θέσεις, θεωρίαι καὶ ἐπεξηγηματικαὶ μελέται, ὡς δραστηριότητες ἐμπειρικῆς ἐρευνῆς) μόνον εἰς περιορισμένην ἔκτασιν εἶναι δυνατόν νὰ μνημονευσθῆ.

3. Ἰδε Beyme, K. Von, *Die politischen Theorien der Gegenwart*, ἐνθ' ἄν., σελ. 19 καὶ σελ. 25.

γη νέον προσανατολισμόν τών έμπειρικών-θεωρητικών κοινωνικοπολιτικών έπιστημών.¹

Ό νέος αυτός προσανατολισμός προϋποθέτει βεβαίως, ότι τά καθολικά θεωρητικά σχέδια θά άναπτυχθούν και θά διαφοροποιηθούν έπί τοσούτῳ, ώστε νά καθίστανται έν γένει προσιτά εἰς τήν θεωρητικήν και έμπειρικήν κριτικήν. Διά τήν πολιτικήν κυβερνητικήν, έργον τής οποίας άποτελεῖ ή μεταφορά τών σχεδίων ρυθμίσεως και καθοδηγήσεως άπό τάς τεχνολογικάς έπιστήμας εἰς τό πεδίου τής άναλύσεως τού κοινωνικοπολιτικού συστήματος,² τό αίτημα τοῦθ θά δηγῆ εἰς μίαν άνάπτυξιν νομολογικών ύποθέσεων πρὸς έξήγησιν τής μακροχρονίου έπιδράσεως, τήν όποιάν άσκούν τά μέσα ένημερώσεως έπί τής πολιτικῆς τοποθετήσεως και συμπεριφορᾶς.

Μόνον όθωά θά ήτο δυνατόν νά άποφευθῆ ή «έξαναμισμός» μιάς θεωρίας εἰς μεταθεωρητικά έπίπεδα «...πράγμα τό όποίου άποτελεῖ τυπικόν κίνδυνον και εἰς τήν πολιτικήν κυβερνητικήν».³ Θά πρέπει πρὸς τοῦτοις νά τονισθῆ, ότι εάν κατά τήν έρμηνείαν τής πολιτικῆς διαδικασίας καθοδηγήσεως (Steuerungsprozess) πρέπει νά άποφευθῆ ή «πλατωνισμός τών μοντέλλων», τότε πρέπει νά έρμηνεύσωμεν τάς προτάσεις τού μοντέλλου ρυθμίσεως τής κυβερνητικῆς ὡς πληροφορίας σχετικᾶς πρὸς τό κρῖσμα διά τήν λήξιν άποφάσεων πληροφοριακά ρεύματα και τās διαδικασίας έπικοινωνίας. Έτι πλέον δὲ νά τάς καταστήσωμεν προσιτάς εἰς έμπειρικών έλεγχον.⁴ Μόνον τότε θά εἶναι δυνατόν νά άναδειχθῆ τό μοντέλλο ρυθμίσεως τής κυβερνητικῆς εἰς έπεξηγηματικόν μοντέλλον και ή πολιτική κυβερνητική εἰς «καρποφόρον άναλογίαν».

Κατά τήν έξέλιξιν τής τυπικῆς θεωρίας συστημάτων εἰς «policy analysis»—τῆς οποίας ὡς άποστολήν θά ήδυνάμεθα μετά τοῦ Dror νά δεχθόμεν τοῦτο, ότι δηλαδή «... should combine present methods of system analysis qualitative methods and a full awareness of the special characteristics of political phenomena»⁵—δέον ή άλληλεξάρτησις μεταξῦ τού

περιχομένου και τής λειτουργίας τής «policy» νά έρευνηθῆ μεταξῦ τής ούσιας τών πραττομένων και τής επιδράσεως τής πολιταίας.⁶

Εἰς τό παράδειγμα τής «policy analysis» παρουσιάζονται άνάγλυφα τά έπιστημολογικά προβλήματα πολιτικοεπιστημονικῆς διαμορφώσεως θεωριᾶν: τότε μόνον ή «policy analysis» δύναται νά άποτελέσῃ νέον παράδειγμα κοινωνικοπολιτικῆς έρευνῆς, όταν προσδιορισθῆ έπακριβῶς ή έννοια «policy», ένταχθῆ εἰς έν θεωρητικόν πλαίσιον άνωφορᾶς, και καταστῆ δυνατή μία έξήγησις τής σχέσεως μεταξῦ κανονιστικῶν και έπεξηγηματικῶν προτάσεων.⁷

Πρὸς τό παρόν αἱ σύνθετοι σχέσεις τών ὄρων τού περιβάλλοντος και τού κοινωνικού συστήματος ελάχιστα διαφαιτίζονται άναλυτικῶς διά τού ύποδείγματος τής «policy». Έκεῖνο τό όποιον μετ' άσφαλείας εἶναι δυνατόν νά λεχθῆ, εἶναι ότι αἱ σχέσεις αὐτάς άπλῶς χαρακτηρίζονται διά πομποδίων εκφράσεων.⁸

Ός εκ τοῦτου δέν κατέστη μέχρι σήμερα δυνατή μία συστηματική συνένωσις μεταξῦ «politics» και «policy», μεταξῦ τής—περικλειούσης συγκρούσεως—διαδικασίας τών πολιτικῶν έρίδων περί τήν έξουσίαν και τής πολιτικῆς εκπληρώσεως τών επιδιώξεων.⁹ Τό πρόβλημα τοῦτο άποτελεῖ σύμπτωμα εἰς πολλά πεδία τής έμπειρικῆς-άναλυτικῆς κοινωνικοπολιτικῆς έπιστήμης. Άνάλυσις άνευ θεωρίας εἶναι ελάχιστα καρποφόρος, «policy analysis» άνευ θεωρίας άποφάσεων—ὡς έπιστημονική δηλαδή έπεξηγησις τών σημαντικῶν διά τό πράττειν καταστάσεων (Tatbeständen)¹⁰—εἶναι άχρηστος και άνάλυσις συστημάτων άνευ θεωρίας συστημάτων, παράλογος.

3. λειτουργία τών κοινωνικοπολιτικῶν θεωριῶν: κριτική και έλεγχος

Τό πρόβλημα τού συστήματος επιδράσεων τών κοινωνικοπολιτικῶν θεωριῶν τίθεται και πάλιν κατά τά τελευταῖα έτη μετ' έμφάσεως.¹¹ Όσον άδύνατον εἶναι νά προγνωθῆ ή πολιτική επιδρασις τών κοινωνικοπολιτικῶν θεωριῶν έπί μιάς μεμονωμένης περιπτώσεως, τόσον άμφίβολος εἶναι και ή τῆς τωαύτης δυνατότητος προϋποτιθεμένη διάκρισις μεταξῦ σχέσεως διαμορφώσεως και σχέσεως επιδράσεων

1. Περὶ τῆς κριτικῆς τῶν θεωριῶν «έπισημύτης» εἰς «On the Relation between Theory and Research in Sociology», εἰς: *Quality and Quantity*, Vol. 3, 1969.

2. Τό άναλυτικόν πλαίσιον άνωφορᾶς θά ήδύνατο νά εἶναι ή θεωρία συστημάτων, τό μεθοδικόν πλαίσιον άνωφορᾶς ή πολυεπιπέδου άνάλυσις. Τό χαρακτηριστικόν γνώρισμα τῆς πολυεπιπέδου άνάλυσεως συνίσταται εἰς τό ότι άντικείμενα διαφόρου τάξεως καθίστανται ταυτοχρόνως άντικείμενα έρευνῆς, οὔτως ὡς κατά τήν μελέτην τών κοινωνικοπολιτικῶν συστημάτων, δηλονότι τῆς κοινωνικοπολιτικῆς κοιλτοπορίας, νά έρευνητά έπίσης ή δομή τών «ποσοστημάτων» και κατ' αὐτόν τόν τρόπον νά επιζηρηται μία ὁλοκληρωσις μικρο-και μακρο-θεωρητικῶν ύποδειγμάτων. Έδὲ ἐπ' αὐτοῦ, Humme, H. J., *Probleme der Mehrebenenanalyse*. Stuttgart 1972, σελ. 13.

3. Έδὲ Deutsch, K. W., *Politische Kybernetik*. Freiburg 1970, 2a εκδ. Senghaas, D., *Sozialkybernetik und Herrschaft*, εἰς *Methoden der Politologie*. Darmstadt 1967.

4. Έδὲ Naschold, F., *Systemsteuerung*. Stuttgart 1971, σ. 165.

5. Έδὲ Konegen N., *Politikwissenschaft. Eine kybernetische Einführung*. Düsseldorf 1973, σελ. 94 έπ.

6. Έδὲ Böhret, C., *Entscheidungshilfen für die Regierung*. Opladen 1970, σελ. 81. Dror, Y., *Public Policymaking Re-examined*. Scranton 1968.

7. Έδὲ Schäfer, G., *Policy Analysis und Politologie*. Εἰς: Wildemann, R. (έκδοτης), *Sozialwissenschaftliches Jahrbuch der Politik*, BD. 3, 1972, σελ. 267.

8. Έδὲ τού αὐτοῦ, ένθ' άν., σελ. 275.

9. Έδὲ Schmid, G., «Policy Sciences - Entscheidungslehre - Politikberatung», εἰς *Politische Vierteljahresschrift*, 1972, σελ. 155 έπ.

10. Έδὲ Scharpf, F. W., «Planung als politischer Prozess», εἰς *Die Verwaltung* H.I., 1971, σελ. 1.

11. Έδὲ Naschold, F., *Politische Wissenschaft*. München 1972, 2a εκδ., σελ. 64-71.

τῆς κοινωνικοπολιτικῆς ἐπιστήμης. Παρουσιάζονται δηλαδή τὰ πράγματα ὡς ἂν ἦτο δυνατός εἰς διαχωρισμὸς μεταξύ τῆς ἐπιθυμητῆς ἐπιδράσεως μίαις κοινωνικοπολιτικῆς θεωρίας ἀφ' ἑνὸς (τῆς τεχνολογικῆς δηλονότι δυνατότητος ἐφαρμογῆς τῆς καὶ τῆς καταλληλότητός τῆς) καὶ ἀφ' ἑτέρου τῆς εὐρύτητος, ἐπεξηγηματικῆς τῆς δυνάμεως, καὶ προγνωστικῆς τῆς ἱκανότητος. Ἐν κατάλληλον κριτήριον ἵνα ἀποφανθῶμεν περὶ τῆς τεχνολογικῆς δυνατότητος ἐφαρμογῆς μίαις θεωρίας ἀποτελοῦν, ἴδια, ὁ βαθμὸς τῆς ἐπεξηγηματικῆς τῆς ἱκανότητος καὶ ὁ βαθμὸς ἀξιολογήσεώς τῆς:

«Ἐν τῇ πράξει οὐδὲν εἶναι πλέον χρήσιμον ἀπὸ ὅ,τι μία ὀρθὴ θεωρία».¹

Τὰ κυρίαρχα ρεύματα ἐν τῇ πρακτικῇ τῶν κοινωνικοπολιτικῶν ἐπιστημῶν ἐκφράζονται διὰ τῶν λέξεων: «Διαφώτισις καὶ καθοδήγησις», «κριτικὴ καὶ ἔλεγχος». Αἱ δὲ ἐν αὐταῖς ὑπονοοῦμεν λειτουργία ἐξαρτῶνται ἀμοιβαίως.² Ἀποστολὴ τοῦ «διαφωτισμοῦ» καὶ τῆς «κριτικῆς» εἶναι ἡ βελτίωσις τῶν γνώσεων περὶ τὰς πραγματικὰς πολιτικὰς σχέσεις, ἡ ἐξάλειψις προκαταλήψεων καὶ ἡ ἀποκάλυψις ἰδεολογικῶν ὑστεροβουλίων. Τῆς δὲ «καθοδηγήσεως» καὶ τοῦ «ἐλέγχου», ἡ ἐποικοδομητικὴ ἀξιοποίησις τῶν ἀποτελεσμάτων τῶν κοινωνικοπολιτικῶν ἐρευνῶν καὶ ἡ διασφάλισις τῆς θεμελιώδους δυνατότητος ἀναθεωρήσεώς τῶν.³

Ταῦτα πάντα παριστοῦν τι τὸ ἀναγκαῖον διὰ μίαν δημοκρατικὴν κοινωνίαν. Διὰ τῆς κριτικῆς κοινωνικοπολιτικῶν θεωριῶν, τῆς κριτικῆς κοινωνικο-

πολιτικῶν προτάσεων καὶ τῆς ἐπιστημονικῆς παρασκευῆς τῆς «πολιτικῆς», συνελόντι εἰπεῖν διὰ τῆς κριτικῆς ἀξιοποιήσεως τῆς κοινωνικοπολιτικῆς γνώσεως, ἡ ἀπλὴ ὁμολογία περὶ οὐτοπιστικῆς θέσεως στόχων παραχωρεῖ τὴν θέσιν τῆς εἰς ἓν κριτικὸν ἐρώτημα περὶ μίαις δυνατότητος συμβιβασμοῦ μεταξύ τῆς θέσεως τῶν στόχων καὶ τῆς χρησιμοποίησεως τῶν μέσων, οἱ δογματικοὶ ἰσχυρισμοὶ παραχωροῦν τὴν θέσιν τῶν εἰς τὸ πρόβλημα τῆς δυνατότητος πραγματοποιήσεως πολιτικῶν ἐπιδιώξεων, ἡ «στρατηγικὴ ἀνοσία» εἰς τὸ ἐρώτημα τῆς ἐμπειρικῆς ἀξιολογήσεως, καὶ τέλος ἡ ρομαντικὴ κριτικὴ καὶ ἡ προσποιητὴ κοινωνικοπολιτικὴ διάλεκτος εἰς τὴν θεωρητικὴν σκέψιν καὶ τοὺς ὀρισμοὺς ἐνωίων.⁴ Ὁ κλονισμὸς συνεπῶς τῶν ἰδεολογικῶν δικαιολογήσεων διὰ μίαις κριτικῆς ὀρθολογικῆς ἀναλύσεως εἶναι ἐνέργεια ἀποφασιστικῆς σημασίας διὰ μίαν «κριτικὴν» λειτουργίαν τῶν κοινωνικοπολιτικῶν ἐπιστημῶν. Ὑπὸ τὸν ὄρον δὲ «κριτικὴ» δὲν ὑποκρύπτεται ὁ προστατευτικὸς ἐκεῖνος μανδῦας πρὸς κάλυψιν τῶν πολιτικῶν δογματοποιημένων καὶ ἐπιστημονικῶς ἀνοσοποιημένων ἐκεῖνον ἰσχυρισμῶν.

Τοῦτο συνεπάγεται μίαν ἀναπόλησιν τῶν ἐπιστημολογικῶν θεμελιῶν τῶν κοινωνικοπολιτικῶν ἐπιστημῶν: ἀεκεῖνο τὸ ὄποιον δημιουργεῖ ἀνάγκην εἶναι συνεπῶς ἡ σύγκρουσις τῶν μετεπιστημονικῶν πεποιθήσεων τῶν δύο «περατάξεων», καὶ ὅχι ἡ ἤδη ἐρμηνεία τῆς ἐπιστημολογικῆς ἀγνοίας καὶ τὰ γλωσσολογικὰ ἐλαφρυντικὰ εἰς τὴν συνείδησιν τῶν θεμελιωτῶν, οὕτε ἡ κατηγορία ὅτι αἱ «behavioral» ἔρευναί σημαίνουν ἕλλειψιν ἐπιστημονικῆς παραδόσεως. Εἶναι ἡ ἀμερόληπτος ἐπιστημονικὴ-λογικὴ ἔρευνα ὀρισμένων ἐπιστημολογικῶν θέσεων καὶ ὅχι ἡ ἀνακατασκευὴ τῆς ἀρχικῆς μορφῆς τῆς οὐσίας τῆς ἐπιστήμης ἀπὸ τὴν πολιτικὴν.⁵

1. Ἴδε Albert, H., *Probleme der Wissenschaftslehre in der Sozialforschung*, ἔνθ' ἀν., σελ. 55.

2. Ἴδε Albert, H., *Konstruktion und Kritik. Aufsätze zur Philosophie des kritischen Rationalismus*. Hamburg 1972, σελ. 89 ἔπ.

3. Ἐπ' αὐτοῦ ἰδίῃ Lompe, K. *Wissenschaftliche Beratung der Politik*. Göttingen 1966. Περὶ κοινωνικῶν προβλημάτων ἀξιοποιήσεως, τὰ ὅποια ἐπάγονται αἱ ἐμπειρικαὶ κοινωνικαὶ ἔρευναί, ἴδε Friedrichs, J., *Methoden empirischer Sozialforschung*, Reinbeck bei Hamburg 1973, σελ. 32-59.

4. Ἴδε Albert, H., *Konstruktion und Kritik*, ἔνθ' ἀν., σελ. 386.

5. Ἴδε Schmitz, M., ἔνθ' ἀν., σελ. 18.